

FONOLL

Gener 2015 N. 16 BUTLLETÍ DE CULTURA D'AMICS DE VINARÒS

Autor: Rogger Oncoy

El Premi Puig Roda viatja fins Perú

El Premi Puig Roda viatja fins Perú

Nº 16 juliol 2015

EDITA:

A. C. Amics de Vinaròs

IMPRIMEIX:

A. G. Castell Impresores, s.l.

DIRECTORA:

Helena Román

DISSENY / MAQUETACIÓ:

Amela

CONSELL DE REDACCIÓ:

Arturo Oliver

José Luis Pascual

José Miguel Cervera

DL: CS-4-2007

Amb la col·laboració de la Conselleria d'Educació de la Generalitat Valenciana.

Fonoll no es responsabilitza necessàriament de les opinions contingudes en els articles firmats.

EL FERROCARRIL DE LA "PEDRERA" (1865-1874)

En relació con algunes famílies terratenientes de Vinaròs.

pág. 4-7

pág. 8-9 **EVIDÈNCIES ARQUITECTÒNIQUES ANTIGUES A LA PLAÇA DE L'ERMITA**

EUGENI GUILLÓ

I L'ESGLÈSIA ARXIPRESTAL DE VINARÒS

pág. 10-12

EL PANDERO QUADRAT DE VINARÒS

pág. 13-14

PLAZA DE TOROS DE VINARÒS

pág. 15-17

Nota para la historia de su construcción

LES TORRES HUMANES DE VINARÒS

pág. 18-19

pág. 20-22 **EL PAPER DE LES DONES A LA SOCIETAT: Evolució i reconeixement.**

NIT DE LA CULTURA VINAROSSENCA 2014

pág. 23-24

pág. 25-26 **COMO HA CAMBIADO TODO**

LA LETRA PEQUEÑA

La cara oculta oculta de las palabras

pág. 27-28

pág. 29-30 **PUNTO DE VISTA ideas y sugerencias**

LA ARXIPRESTAL DE VINARÒS:

Iglesia fortaleza en una villa marítima

pág. 31-37

NOTES DE PREMSA

pág. 38-44

pág. 44

HACER HISTORIA A TRAVÉS DE LA COCINA

PROYECTES DE FUTUR

perque fa vint anys que tenim vint anys

pág. 46

RESUM DEL DISCURS AGRAIMENT LLIURAMENT GRINYÓ BALLESTER

Gràcies és la paraula que millor representa tot el que volem dir en aquests moments. Gràcies, sobre tot, a la corporació municipal que, de forma unànim, ens ha fet l'honor de concedir-nos aquest guardó. Gràcies als socis i col·laboradors que, de forma constant, ens donen el seu suport perquè continuem mantenint l'activitat de la nostra associació. I gràcies, per suposat, a tots els patrocinadors, públics -com l'Ajuntament de Vinaròs i la Diputació Provincial- i privats -Unión de Mutuas...-. Gràcies a tots perquè sense la seua aportació, sense dubte, no hagués sigut possible fer els mèrits suficients per estar aquí avui rebent aquesta distinció.

Un Grinyó Ballester que ens arriba sense esperar-lo perquè ja fa molts anys que vam pensar que potser no encaixàvem en el perfil dels distingits. Finalment, s'ha comprovat que la qüestió no eren els mèrits sinó les circumstàncies. I avui per avui, aquestes s'han donat per fer-nos l'honor de concedir-nos aquest guardó que, per a la nostra entitat és el màxim al qual podríem aspirar perquè és l'Ajuntament de Vinaròs, en essència el poble mateix, qui l'atorga i reconeix a qui el rep. Segons ens indica el propi consistori, el Grinyó Ballester reconeix la tasca de tots els vinarossencs i vinarossenques que amb el seu treball, en moltes ocasions quotidia i callat, han estat capaços de mantenir viva la flama de la nostra història, de la nostra cultura i tradicions. Si hem d'acomplir aquests condicionants definitivament, pensem que sí que ens ho mereixem. Però volem farem una mica de memòria i vore quin ha sigut el camí pel qual hem transitat fins arribar aquí i quins companys de trajecte hem atesorat.

L'Associació Cultural Amics de Vinaròs va nàixer de la inquietud d'un grup de joves universitaris interessats per la història de Vinaròs. Al llarg d'un temps es van succeir les reunions i les trobades per tal de donar forma al projecte i va ser al juny de 1975 quan es va decidir constituir una entitat cultural que havia de tenir, com a epicentre, la història, les costums i les tradicions. El fil conductor de la nostra activitat el vam trobar en l'obra 'Historia de Vinaròs', de Borràs Jarque -en aquell moment, amb molts pocs exemplars i molt difícil de trobar- i vam voler crear uns estatuts fixant-nos en una entitat senyera, Lo Rat Penat.

A finals d'aquell 1975, es va triar la primera junta directiva que havia de legalitzar els estatuts i abordar, com a treball prioritari, la reedició de la Història de Vinaròs de Borràs Jarque. El primer president d'Amics de Vinaròs va ser José Valls, com a vicepresident, José Luis Pascual i i secretari, Jordi Romeu. En aquell moment, ens vam instal·lar a la capella de Santa Victòria, al carrer Santa Rita. L'alcalde, Luis Franco, i el regidor de Cultura, Ramón Grau, ens van recolzar totalment i, per acord de ple, aquell espai es va convertir en la seu de l'Associació i Museu Municipal. S'obrien les portes tots els dissabtes i es desenvolupava una feina de catalogació i difusió de tot el que allí s'exposava, fins que en l'any 2005, per decret d'Alcaldia i vulnerant arbitràriament un acord plenari, vam ser desallotjats de manera fulminant i dispersats, sense cap mena de control, inventari o garanties de preservar tots els materials de propietat municipal que allí salvaguardàvem i que encara avui es troben en diverses ubicacions. En febrer de 2006, Amics de Vinaròs inauguràvem la nostra nova seu social, on seguim actualment desenvolupant la nostra activitat, dins de les limitacions d'espai que tenim, donat el gran volum de material amb què contem.

Estem, en l'actualitat, vivint un temps d'ebullició i activitats incessants i es deu, és de justícia dir-ho, gràcies, en part molt important, a la implicació i actitud oberta que hem trobat amb l'Ajuntament de Vinaròs, en els últims tres anys, amb especial connexió amb l'alcalde, Juan Bautista Juan, un apassionat per la història del nostre poble però, alhora, valent per a prendre decisions, en matèria de patrimoni, que potser altres haguéssin deixat aparcar, per temor a no estar ben enteses o no compartides per la majoria.

La nostra trajectòria demostra que hem treballat i hem perdurat, amb o sense el suport de les successives corporacions locals, però, òbviament, quan hi ha respecte i coordinació, les idees i les accions flueixen. D'aquesta actitud col·laborant amb el consistori han sorgit i es porten endavant, i esperem que tinguin continuïtat, projectes com: l'excavació completa, estudi i posada en valor del poblat ibèric; l'excavació i estudi de les antigues muralles; la col·lecció museística municipal i realitzar un inventari dels fons de l'arxiu municipal.

Encara queda molt de camí per recórrer i, en el nostre pensament figuren projectes que no, per més demanar-los, es converteixen en menys necessaris: un d'ells és la creació d'un Museu de caràcter municipal. Pintura, peces etnològiques i recursos de tot tipus -com després detallarem- en tenim més que suficients per a què, d'una vegada per totes, Vinaròs pugui albergar un espai museístic que ens servisca, per a conèixer-nos millor i, al mateix temps, donar-nos a conèixer. Un espai obert, que es convertisca en motor de l'activitat cultural local, obert a tots, i ens ajude a assolir una autèntica visió global de la nostra història i el nostre patrimoni.

Un altre dels nostres desitjos, peticions a Sant Sebastià o com vulgueu dir-li, és tindre, per fi, un nou local social per a la nostra associació. Literalment, a la nostra seu del carrer Sant Ramon no cabem. Tenim hemeroteca, biblioteca, sala d'exposicions, sala de juntes, despatx i sales on acumulem, com podem, tot el material que, gràcies a les donacions, anem reunint. Un material que, no cal dir-ho, cediríem gustosament en cas que eixe demandat espai museístic municipal sigués una realitat.

Una de les pobladores del Puig de la Misericòrdia, en el segle II. Ens veu ara mateix i ens parla dient-nos "Hola, amics. Sóc llercavona, visc al montícul més alt d'aquest territori, junt al cap del meu poblat i unes quantes famílies. Estem contents de què esteu recuperant el nostre poblat i ja sabem que heu descobert el nostre camp frisi, que vam haver de construir per evitar les incursions de poblats veïns. Confiam en què, finalment, tot el que vam deixar puga sortir a la llum".

Hem d'estar convençuts que este trocet de cel que va del riu Sénia a Aiguaoliva, de l'Ermida a la mar, és molt més que un terme municipal. És un cor que batega i les seues vàlvules no han de parar mai. Avui, som natros. I hem d'intentar que les generacions que ens seguiran continuen estimant aquesta terra, no obliden el seu passat però treballen orgullosos per garantir un futur plé d'esperança. Durant set-cents setanta tres anys, els vinarossencs hem sortit endavant. Hem vesat suor, sang i llàgrimes. Hem passat per epidèmies, batalles i guerres, però hem fet més gran el nostre poble. Que el nostre sentiment vinarossenc ens guie sempre perquè, com escrivia Farga "mai me perc, ja sé on estic. Vinaròs és nord i guia. I l'enyo, ploro i ric..."

EL FERROCARRIL DE LA “PEDRERA” (1865-1874)

Alfredo Gómez Acebes

En relación con algunas familias terratenientes de Vinaròs.

Si observamos alguna antigua fotografía aérea de Vinaròs, en detalle, podemos apreciar en algunos solares las marcas de lo que fue la antigua línea de ferrocarril construida para transportar la piedra desde la Pedrera, de la sierra del “Puchet” de Vinaròs, para la construcción de nuestro puerto. La zona de la Pedrera era propiedad de los Febrer de la Torre y la de enfrente, de los Escribano-Mayó. La existencia de la documentación de esta línea férrea es interesante por varios motivos: uno, que es una de las primeras líneas férreas construidas en la provincia de Castellón, con material traído de Inglaterra, ya que el inicio del tendido de esta línea de ferrocarril data del 15 de agosto de 1865; y la segunda, que nos informa de por dónde pasaba y por quien se llevó a cabo el tendido viario del abastecimiento de piedra para la construcción del puerto.

El trazado de esta línea tenía una longitud de siete kilómetros desde la cantera hasta el inicio del muelle. La fecha de su construcción es anterior incluso a la del primer tren que pasó por Vinaròs que, con la nueva línea recién inaugurada lo hizo el 12 de septiembre de 1865 con el trayecto Castellón-Benicàssim-Ulldecona. Unos meses

después ya funcionaba el pequeño tren-tranvía desde la Pedrera al puerto con todo el tramo de vías ya construido. No obstante este primer tranvía de vagonetas estaba movido por caballerizas y no por vapor.

Borrás Jarque nos dejó escrito que *“prop de la Pedrera del Puig entre Benicarló, Cálíg y Vinaròs encara hi ha ruines del pont per a que dit tranvía es construí sobre el barranc del Surracs”*. Pero este puente no es el del tren que bajaba a Vinaròs, sino el que iba directamente al puerto de Benicarló a finales del siglo XIX. La primera línea de ferrocarril que bajaba al puerto de Vinaròs lo hacía por la actual carretera de Morella pasando por el huerto de la Torre Ballester.

Este tren volvió a funcionar de nuevo entre los años 1927 y 1929 con motivo de las obras del muelle transversal gracias a la gestión de Ribera Gonel. Un trazado que entraba por la plaza 1º de Mayo y que era aún visible en los años posteriores a la guerra civil. Pero entre medias se construyó una nueva vía férrea para transportar piedra desde el Puig de la Nao de Benicarló para la segunda fase de construcción del puerto de Vinaròs.

El 8 enero del año 1864 se aprobaron las obras del puerto según el proyecto del ingeniero de caminos castellanense Leandro Alloza, con un muelle de 430 metros. Al cabo de un año, en agosto de 1865, se empezó a construir la línea ferroviaria entre la Pedrera y el muelle y que por medio de vagonetas fue el medio para transportar las piedras calizas hasta el puerto.

La línea establecida tenía un tramo de 7.000 metros lineales, con un ancho de vía de 1,300 m/l., con un carril de 27,5 kilos por m/l. establecido por el contratista de obras Rigoberto Albors i Montllor. Las obras de montaje y material tuvieron un costo de 810.600 reales. Los derechos de la cantera, ferrocarril y contrata de las obras fueron transferidas a la "Sociedad Catalana General de Crédito" por una cantidad de 5.592.694 reales. La dirección de las obras corrió a cargo del ingeniero Rómulo Zaragoza.

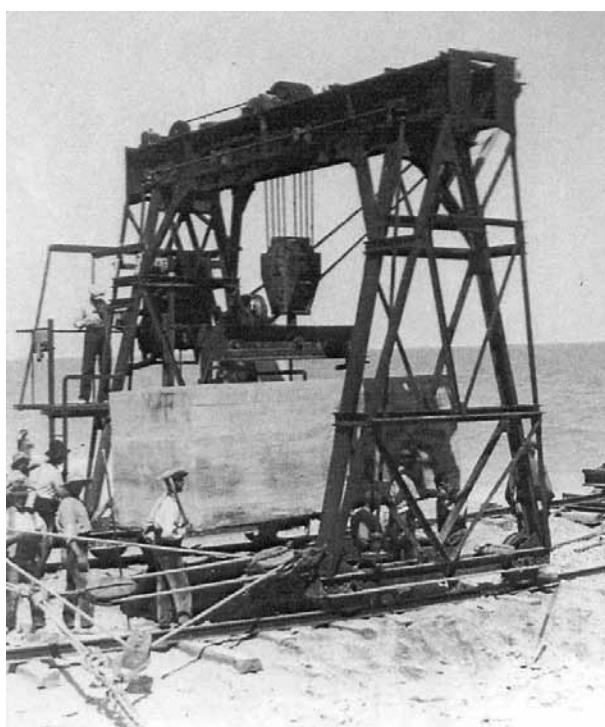
La colocación de la primera piedra del puerto tuvo lugar el 9 de febrero del año 1866. El primer viaje de este tren o tranvía, con siete vagones de carga, llegó a la playa del Varadero con el alcalde Bautista Agramunt, el diputado e impulsor José Ráfels García, los ingenieros de obras Rómulo Zaragoza y Anselmo Meléndez y numerosas autoridades abordo. En la explanada del puerto se colocó la primera piedra de 150 quintales, y junto con gran parte de la población y las bandas de música locales, se agradeció el esfuerzo del arzobispo Costa y Borrás (fallecido unos años antes) y del diputado a Cortes D. Febrer de la Torre. Las obras finalizaron en marzo del año 1875, en lo que fue su primer tramo hasta donde se encuentra el actual transversal.

Volviendo a los inicios de la construcción de esta línea férrea, el 30 de enero de 1865 Julián de Nocedal, gobernador de Castellón, remitió una carta a los afectados por el paso del tendido de la vía del tranvía al puerto. En la misma hacía referencia a la indemnización por la ocupación de sus terrenos, así como a la restitución de las fincas a su estado primitivo tras su finalización. En esta dice acogerse para la ocupación de tierras al artículo 16 del Reglamento de fecha 27 de julio de 1853, que desarrolla la Ley de 17 de julio de 1836.

El propietario de buena parte de la "Pedrera del Puchet" era D. Manuel Febrer de la Torre, de cuya finca se empezó a extraer piedra con su consentimiento para la construcción del puente en la actual carretera Nacional, y

donde se extrajo piedra para la construcción del ferrocarril de línea regular en 1862. De la cantera de Manuel Febrer no solo se extrajeron las piedras para la construcción del puerto y el tranvía, con el consiguiente destrozo en sus parcelas, sino que pasaba por parte de sus propiedades, lo que llevó a un largo pleito por la reclamación de indemnizaciones por su parte. En las cuentas que efectuó su administrador, estudiadas al detalle por José Luis Pascual, en el año 1869 figuran entre otros "618 reales de vellón por la ocupación del tranvía, demérito y perjuicio del huerto", que pagó D. José Martínez como administrador de las obras del puerto. En las cuentas del año 1871 se contabilizaron de nuevo "618 reales v. de las obras del puerto por la ocupación y demás perjuicios del tranvía" pagados por la Sociedad Catalana de Crédito.

Las obras de la segunda ampliación del puerto le fueron adjudicadas al sr. Marqués de Escalambre, el cual al no llegar a ningún acuerdo con la "Sociedad Catalana General de Crédito", se planteó un nuevo trazado del tranvía desde la Pedrera del Puig de Vinaròs, aunque por falta de entendimiento con la Sociedad de Crédito se desechó dicha cantera y se eligió la del Puig de la Nao de Benicarló, realizándose un nuevo trazado viario que pasaba por una serie de fincas desde el año 1873 hasta al menos el año 1878. Parece ser que en un primer momento se decidió seguir extrayendo la piedra de la Pedrera de

ocuparle temporalmente parte de su propiedad para construir la vía que ha de conducir a las obras de este puerto" y se convenía con la empresa que se le abonasen "cuarenta y una peseta, veinte céntimos" en que se tasan los perjuicios, así como "cincuenta y un céntimos" en concepto de canon correspondiente a la renta que deja de percibir por la parte del terreno ocupado por la vía. Dicha vía pasaba también por la finca de Dolores Escribano Mayó, viuda de Juan Antonio White, y por la de José Escribano, hermano de José Francisco. Las cifras de indemnización se acordaron en 270 pesetas.

Vinaròs, y utilizar la línea férrea que estaba ya construida, pero llegado el momento, por razones de desacuerdos se eligió la cantera del Puig de la Nao y se decidió la construcción de un nuevo trazado por cuestiones lógicas de abastecimiento. Sin embargo el marqués de Escalambre decidió ceder todos los derechos al contratista Miguel Albors que inició la construcción de la nueva línea con material traído desde Inglaterra. Mientras, la anterior línea, propiedad de la Sociedad Catalana permaneció fija, sin desmontarse, a la espera de que sucedía, con lo cual se juntaron dos líneas a la vez, una activa y otra inactiva. La nueva línea contaba con 30 vagonetas de transporte de dos ejes y 10 vagonetas de cantera también de dos ejes, contando una de cada dos vagonetas con freno de husillo. En el trazado de la nueva línea se contó también con la Sociedad Catalana de Crédito, dando lugar a un nuevo pleito con los propietarios de los terrenos.

Para el paso de la nueva vía, entre 1873 y 1874 se ocuparon toda una serie de fincas lo que dio lugar a un pleito entre los propietarios y la empresa por causa de las indemnizaciones. Conservamos un acuerdo firmado entre uno de los propietarios afectados, José Francisco Escribano y el representante de la empresa constructora, Teodoro Balaciart, en el cual se especificaba que *"hay que*

Los propietarios solicitaron que se les abonase el importe antes de empezar las obras y no pasado un año como quería la empresa; y que el terreno se les dejase tal y como estaba al terminar las obras. También resultaron afectadas, entre otras, las fincas de Joaquín Costa, Juan Escribano, Francisco Cabadés, Agustín M. Roso, Francisco Lázaro, los herederos de Manuel Febrer de la Torre y Luís Arseguet; en total unas cincuenta firmas por las fincas afectadas desde la cantera hasta el puerto.

Con fecha del 7 de agosto de 1878 *"los propietarios perjudicados en las antiguas obras del tranvía del puerto"* habían presentado una carta de demanda ante la Sociedad por falta de pago. A esta carta no se les contestó, pero más adelante se les informó de que no se les debían *"cinco años y seis meses"* sino *"cuatro años y cuatro meses"*, lo que nos remontaría a enero de 1873 según los propietarios y a marzo de 1874 según la compañía.

El 21 de agosto de 1878, Francisco Escribano remitió una carta al gerente de la "Sociedad Catalana General de Crédito" con sede en Barcelona, con cédula de la alcaldía fechada el 6 de octubre en la cual encabezaba: *"Muy señor nuestro: La Junta de Propietarios perjudicados en la vía de la cantera del Puig, que se explotó para las obras del puerto de esta villa..."* en la cual le referían a una visita de varios propietarios al representante Ró-

mulo Zaragoza para exigirles el pago de las indemnizaciones, demorándoles éste la respuesta con las palabras siguientes: *“por no saber en aquel momento si efectuaría o no las obras del puerto el Crédito Catalán”*. Esta visita, infructuosa, tuvo lugar en el mes de mayo de este mismo año de 1878.

En un documento fechado en septiembre de 1878 podemos leer que *“los que suscriben no se conforman en la rebaja que se les propone de un año para el cobro de la indemnización de la vía y piden que no tan solo desean cobrar sino que se les deje el terreno tal como estaba antes de principiarse la vía”*.

Durante este tiempo el sr. Zaragoza no dio solución alguna por lo que los interesados se dirigieron al Gobernador provincial de Castellón. En la carta presentada encontramos un párrafo clarificador que dice: *“puesto que el sr. Ingeniero que debe hacer las obras del puerto estaba haciendo otra vía desde una cantera del término de Benicarló, y la antigua no servía sino para causarnos perjuicio”*. Lo que confirma que se pensó en utilizar la antigua vía del Puig de Vinaròs, y que al cabo de unos años quedó inútil o abandonada como hemos visto, por lo cual la empresa decidió hacer otra vía nueva, destinada también al transporte de material para el puerto, desde la cantera del Puig de la Nao de Benicarló por cuestiones logísticas, y que en ambos trazados estaba implicada la Sociedad de Crédito.

En una posterior reunión con el sr. Zaragoza, éste pidió a los propietarios una condona de un año en las indemnizaciones; petición que obligó a redactar la carta mencionada anteriormente.

En una nota remitida por la Sociedad, se justificaba la “rebaja” o “retraso” en atención a los numerosos gastos extraordinarios (sobrecostos) de toda índole que habían surgido para que *“las obras de prolongación del puerto se llevaran a efecto”*. Y que habían existido dificultades en la construcción del nuevo tendido de la vía.

En un documento de finales del año 1878 leemos

que se celebró una reunión en la Sala Capitular, a la cual acudieron cincuenta y cinco afectados, desconociendo si acudieron todos o fueron más los afectados, firmando cincuenta y tres de ellos el documento de reclamación. A dicha reunión no acudió el sr. Zaragoza, sino que en su nombre lo hizo Ramón Escayola.

Desconocemos por falta de más documentación como se solucionó el problema y cómo y cuando se realizó el pago a los afectados por la expropiación temporal de las fincas para el paso de la nueva vía del tren tranvía que habría de transportar la piedra desde el Puig de la Nao de Benicarló al puerto de Vinaròs para su segunda fase de construcción.

Una vez terminada la obra del puerto, buena parte del material de transporte férreo, sobre todo las vagonetas, fueron trasladadas al Ferrocarril de la Cantera de “Les Serretes” para las obras del puerto de Castellón.

En el año 1879 se iniciaron las obras de la prolongación del puerto y de la construcción del contramuelle, que finalizaron en el año 1882. Según Borrás Jarque, *“la inauguració de les obres de la prolongació del port tingué lloc el dia 30 d’agost de 1879”*. Si bien estaba autorizada esta obra por Real Orden de fecha de noviembre de 1875, ratificada en febrero de 1878.

EVIDÈNCIES ARQUITECTÒNIQUES ANTIGUES A LA PLAÇA DE L'ERMITA

Arturo Oliver Foix

Estructura 1 i 2

Encara que no ens recordem molt, fa un poc més d'un parell de dècades, la plaça de l'ermita dels patrons no estava pavimentada, era un espai de terra, i en la seua superfície es podien vore una sèrie d'estructures arquitectòniques que ens indicaven la presència d'antigues construccions que en aquell moment i també a l'actualitat, estan

amagades per la terra, es a dir estem davant de restes que ens indiquen la presència d'un espai que es pot estudiar amb metodologia arqueològica, per tant d'un espai que ha de ser protegit segons la Llei del Patrimoni Cultural Valencià. Estes restes són les que passem a numerar i descriure.

Estructura 1.- Línea de paret que surt del costat de la mateixa porta d'entrada a la plaça de l'ermita i fa cap a l'extrem sud-est de l'ermitori, presentant una inflexió al passar per davant de la cisterna.

Esta paret segurament són les restes del tancament antic de la plaça. Es a dir, fins a un moment que desconexim la plaça era pràcticament la meitat del que és ara. Per tant es va enderrocar la paret que tancava l'espai per l'est i es construeix l'actual paret que hi ha actualment. Aixó comporta que s'ha de salvar un desnivell fort i per tant per posar la plaça al mateix ras s'ha de reomplir, servant l'actual paret est de mur de contenció d'este abancament.

El que les restes que comentem eren una continuació de l'actual mur sud on està la porta, i que segons consta damunt d'ella es va construir al 1637, tan sols hi ha que mirar el canvi que este mur sud fa a partir de la porta, es a dir a partir d'on està esta primera resta de mur esmentada. També es pot comprovar com per la part est el mur de la porta està esmotxat.

La data de la porta ens indicaria que la reforma de la plaça es faria alguns anys després de la data que està indicada al llinda de la porta.

Estructura 3 A

Estructura 3

Estructura 2

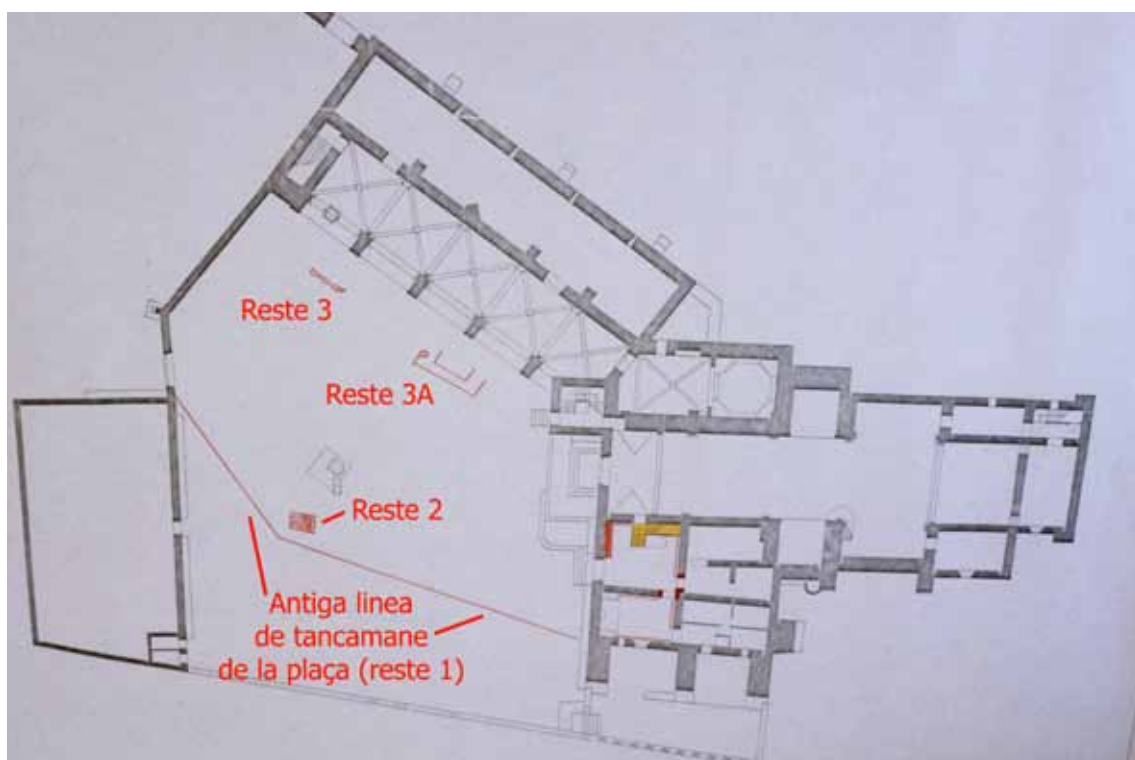
Estructura 2.- Restes d'una base feta de maçoneria de forma pràcticament quadrangular, la qual està rodejada d'una línia de pedres plantades. Desconeixement a que podria correspondre esta construcció, encara que sí pareix que siga la base que suportaria algun element tal vegada arquitectònic.

Estructures 3.- Prop de les arcades dels porxos hi ha les restes d'unes construccions de difícil identificació funcional, però que possiblement sigen anteriors a la construcció de l'edifici dels porxos que data de 1549 la primera fase, corresponen als tres trams més propers de l'església. Per tant estarien entre les construccions més antigues de l'ermita si pertanyien al conjunt arquitectònic, o bé són d'una època anterior a l'ermita, així ens hauríem d'anar a època musulmana o l'antiguitat. La segona fase de la construcció dels porxos, els dos trams restants són de 1721 segons J.M. Borràs Jarque.

Una de les construccions que s'apreciaven abans de la pavimentació té forma de U (3A)

indicant que pot correspondre a un edifici tancat .

Tot això són menuts detalls arquitectònics que ens van mostrant la complexa evolució del gran conjunt constructiu que és l'ermita, conjunt format al llarg de més de sis segles d'història. Uns detalls que s'han de tenir en compte a l'hora de fer reformes i restauracions que pugen afectar a estos elements arquitectònics que si no s'indica podrien passar despercebuts.

Situació planimètrica de les estructures esmentades.

EUGENI GUILLÓ

I L'ESGLÈSIA ARXIPRESTAL DE VINARÒS

Carmen Rosario Torrejón
i David Gómez de Mora

llum a les obres d'un pintor vinarossenc que es considera, junt amb el seu germà, els màxim representant de la pintura d'arquitectures fingides a la província de Castelló. Parlem d'Eugeni Guilló. Nascut en 1666.

Segurament, l'auge econòmic que va experimentar la població durant aquesta època va ser el factor determinant per al renovament cap al barroc més sublim de l'església arxiprestal. Una església que no va restar exempta de les influències del plateresc renaixentista a la seva portada així com dels esgrafiats de l'interior o la portada principal, una autèntica fatxada retaule d'estil barroc, també

El Vinaròs de finals del segle XVI, és el reflex d'una població amfíbia (oberta al mar i a la terra), on hi hagut una notable millora econòmica que ha permès quasi una quadruplicació dels seus habitants en la mateixa centúria.

Dins d'aquesta línia, la recent restauració duta a terme a l'església arxiprestal de Vinaròs, a càrrec de la Llum de les Imatges, ha tornat a donar

duta a terme per les traces d'Eugeni Guilló.

Després d'estudiar a València l'art de la pintura junt amb el seu germà Vicent Guilló, les esperances d'Eugeni de progressar a la ciutat del Túria es van veure truncades quan la comanda per a pintar la volta de l'església dels Sants Joans d'aquesta ciutat es va interrompre degut a l'extinció del seu contracte. Com a conseqüència, el pin-

tor se'n tornà al seu poble natal, Vinaròs, per continuar desenvolupant el seu art.

El treball realitzat en Vinaròs es centra en l'elaboració del disseny per a la portada principal de l'església arxiprestal així com la decoració de les capelles del Rosari i de la Transfiguració.

Pel que respecta a l'estil de les pintures, són una continuació dels programes italians duts a terme per Pietro da Cortona i Andrea del Pozzo. Aquests desenvoluparen la pintura anomenada *quadratura*, elaborada a base d'arquitectures fingides. Aquesta pintura està representada a Espanya amb els pintors de

la cort de Felip IV. Sobretot a càrrec d'artistes com Agostino Mitelli, Carlo Cesare o Colonna.

En València els màxims representants van ser Vicente Giner, Vicente Salvador Gómez i Vicente Victoria.

Dins l'església, els programes pictòrics es centren en la decoració de dues de les capelles. Una dedicada a la Mare de Déu del Rosari, situada a la sisena capella al costat de l'Evangeli, i l'altra, representant la Transfiguració de Jesucrist, a la quarta capella de l'Evangeli.

Al fresc del la Mare de Déu del Rosari es desenvolupa un programa més decoratiu que en el de la Transfiguració. L'escena es desenvolupa al voltant de la figura central on, a través d'un trencament de glòria, es presenta la Mare de Déu amb el xiquet, la qual és elevada al cel amb ajuda dels àngels, que sustenten roses i rosaris, els seus atributs. L'escena es completa amb motius decoratius típics del barroc com per exemple són les fulles d'acant, palmetes... i les arquitectures fingides, que contribueixen a enaltir i exaltar la imatge de la Mare de Déu, que es envoltada de *putti*, una sèrie d'amorets en forma de xiquets amb ales que recorren la balustrada i contribuint al dinamisme de la composició.

Pel que respecta a la pintura de la Transfiguració, representa el moment en que Crist es mostra com el Messies davant dels apòstols Pere,

Jaume i Joan. Les figures es troben elevades cap al cel sobre núvols. A l'esquerra de la composició està Moisès subjectant les taules de la Llei, i a la dreta Elies, portant l'espasa flamígera i el llibre.

La transfiguració i l'exaltació del Rosari són alguns dels temes predilectes del Barroc. Són la plasmació gràfica dels ideals de la contrareforma que perduraven encara en la pintura tardobarroca.

Des de que en el segle XV el papa Pius V tornara a instaurar el culte de la Mare de Déu del Rosari -després de la victòria a la Batalla de Lepant, contra l'infel turc-, aquesta representava també a la Mare de Déu de les Victòries.

Tenint en comte la tradició marinera d'aquesta població, no seria difícil imaginar la influència dels cultes marians dins dels programes iconogràfics de l'església principal de la població.

A continuació ens centrarem en la portada principal de l'església arxiprestal de Vinaròs. Dissenyada també per Eugeni Guilló, i construïda per Joan Bautiste Vinyes i Bertomeu Mir, la qual segueix els cànons estrictes del Barroc en quant al disseny de façana-retaule.

La portada està elaborada en base a dos cossos. El primer es separa del mur mitjançant columnes parellades salomòniques, sustentades sobre alts pedestals i coronades per capitells corintis, que emmarquen una entrada amb un arc de mig punt amb una decoració que emula els cassetons

a l'intradós de l'arc. Sobre aquesta, l'anagrama de Maria. La Mare de Déu (realitzada per Francesc Vaquer en 1951) es troba emmarcada dins d'una fornícula al segon pis, entre columnes, estípits i pilastres. Finalment, la façana es remata per una finestra ovalada, de gran tamany, que remata tot el conjunt.

Com si fora una mena d'espectacle, l'estil artístic anomenat Barroc representa els ideals de la Contrareforma. Un dels principals objectius d'aquests ideals era aconseguir fer acostar la reli-

gió al poble. No sols des de l'arquitectura. La pintura, l'escultura, orfebreria i totes les arts conflüen en un mateix espai per representar la victòria de la fe catòlica. Aquest triomf s'expressava a través de la grandiloqüència de grans façanes, elaboracions de conjunts pictòrics, que recorrien tot l'espai possible dins de les esglésies i catedrals. L'art es concebia com un tot. Arquitectura, pintura i escultura es mesclaven entre els espais dels edificis representant la glòria de la fe.

Aquest tipus de façanes, com la que ara presentem, evocuen, a gran escala, els models constructius dels retaules barrocs que decoraven els altars i capelles de les esglésies i catedrals. Aquests retaules, a diferència del passat gòtic i renaixentista (on tenien més importància els espais pictòrics que la pròpia arquitectura del mateix), es centren més en l'elaboració d'autèntiques arquitectures representades per columnes sustentades per arcs o dintells, amb frontals, pedestals, etc. Açò és el que s'anomena façana retaule i que, a l'església de Vinaròs, aporta un trencament a l'austeritat de la façana, projectant un espai vertical que trenca amb l'horitzontalitat del conjunt de l'edifici.

Bibliografia:

- MARCO, V., "Florencio Guilló, pintor valenciano del siglo XVIII". Arts Longa, Universitat de València, València, num. 17, 2008.
- MIR, P., "Biografía inédita de los hermanos pintores Vicente y Eugenio Guilló, representantes del barroco decorativo en Castellón". Universitat Jaume I.
- VVAA, "Catálogo de la exposición Pulchra Magistri, el esplendor del Maestrazgo". Exposición de la Fundación de la Comunidad Valenciana de la Luz de las Imágenes. Culla, Catí, Benicarló y Vinaròs, 2013-2014.

EL PANDERO

QUADRAT DE VINARÒS

NOTA: Per errada es va publicar en el nº 15 un article de Jordi Sanç que no corresponia, éste és el correcte

Jordi Sanç Rios

Panderos

El pandero quadrat és un instrument de percussió, membranòfon, de diferents mides, des de 30 cm els més xicotets fins als 70cm els més grans. Com indica els seu nom la seua forma és quadrada i les membranes són de pell, normalment de cabra, cosits de manera que cobreixen tot el marc. Al seu interior trobem unes tires de budell o de corda ficats amb la intenció que ressonen. També hi trobem algun cascabell i a voltes alguna lleguminosa, uns pesolets o uns cigronets. A més, els panderos solen presentar motius iconogràfics viculats normalment a flors i mares de déus. Com vorem més endavant, el pandero de Vinaròs és diferent, trenca alguns d'aquests trets estàndards. Un altra característica d'aquest instrument és que sols era tocat per dones. Elles el feen servir de base rítmica mentre cantaven, sovint, de forma improvisada. El fet de ser un instrument femení sumat a que la història ha estat escrita majoritàriament pels homes l'ha fet poc documentat històricament i oblidat en moltes zones, entre elles el nostre poble.

Dels sumeris fins a l'actualitat.

El pandero quadrat, és un instrument de percussió molt antic, tant com la mateixa escriptura, apareix ja en gravats de les antigues civilitzacions sumèriques (fa vora 6.000 anys). Més tard, també el trobem en gravats de les tombes faraòniques a l'antic Egipte. Al llarg del temps, es va escampant per tota la conca mediterrània fins arribar a les nostres terres. A la península Ibèrica, pareix que el pandero quadrat arribe amb l'expansió de l'Islam. Fets que corroboraiem aquests arguments és la seua denominació, *adufe* al nordoest de la Península Ibèrica o *alduf* a Catalunya. Al nord d'Àfrica, avui dia, continua anomenant-se *daff*. Tant *daf*, com *duf*, com *daff* es tractarien d'onomatopeies pel so que fa el pandero quan el percutim.

El terme *Adufe*, apareix documentat en el segle XIII en l'obra *General Estoria, D'alfonso X el savi*.

Abans, al segle XII apareixen representacions iconogràfiques en l'església romànica de San Esteban de los Caballeros, en Aramil, Astúries. O a l'església de Chantada, Lugo a Galícia. I a partir d'aleshores, serà molt comú trobar imatges de dones tocant el pandero arreu de la Península Ibèrica. Al renaixement, n'apareixen en gravats de danses cortesanes. Durant aquesta època el pandero quadrat va creuar l'atlàntic i avui dia és un instrument tradicional en moltes regions de Mèxic¹.

En la península Ibèrica, el seu ús ha quedat relegat a poblacions disperses de Galícia, Salamanca, Astúries, Extremadura, Lleó, Portugal, la vall d'Urgell a Lleida i l'interior de Tarragona. Al País Valencià no hi havia cap evidència que es toqués.

En guitarres panderos i castanyetes, les nostres "Camaraes" són molt alegres

A Vinaròs però, teniem la sospita que es tocava: per una part tenim uns versos de les camaraes que ens diuen: "*En guitarres panderos i castanyetes, les nostres camaraes són molt alegres...*". Fixem-nos que diu panderos i no panderetes i ressalta

¹ La temàtica històrica del pandero quadrat està molt ben tractada en el treball de Mauricio Molina, publicat el 2006 i titulat *Frame Drums in the Medieval Iberian Peninsula*.

clarament panderos, guitarres i castanyetes, com a instruments importants per a les nostres camaraes. D'altra banda trobem les missions del OCPC (Obra del Cançoner Popular Català) de l'any 1927, on es fa una relació dels instruments que es feien servir a les festes del poble: la dolçaina, les guitarres, els ferrets, el caragol de mar, les castanyetes i el pandero i afegiren: *el pandero és un instrument imprescindible per a la cançó*. A més, l'etnomusicòleg Joan Cuscó ens va alertar en la xerrada que realitzà sobre *el ball de cintes de Vinaròs* a les festes de Sant Joan i Sant Pere el 2011 organitzada pel Ball de Dimonis, que les referències que es tenien sobre els panderos podrien tractar-se de panderos quadrats, però faltaven proves evidents per asseverar aquesta afirmació.

Soledat Esteller Castell (1903 - 1983).

Doncs bé, el que les missions de recerca de l'any 1927 citaven, ara ho podem corroborar amb noms i cognoms: **Soledad Esteller Castell** fou la última dona que tocà el pandero quadrat a Vinaròs.

Soledat Esteller Castell, vivia en una casa de camp ubicada en les seues terres que ocupaven el que ara mateix és el jutjat de Vinaròs i tot el col·legi de l'assumpció fins al carrer de les faroles. Tot i no saber molt de lletra, tenia molta traça en fer rimes i en tocar el pandero, -el feia sonar molt bé- remarca la seua neta. Entre el seu repertori de pandero s'hi trobaven diferents tipus de jotes, nadales i les camaraes, que tot i tenir alguns versos reiteratius, eren sobretot improvisades.

Les seues netes, van ser les testimonis privilegiades d'un toc que semblava que s'extingia quan Soledat Esteller faltà a meitat de la dècada dels 70. Després d'un parell de trobades amb la seua neta, Maria José, vam treure informació molt interessant sobre el seu toc i el seu ús.

El pandero de Vinaròs també fou un instrument femení. Es tocava durant les pauses que els grups de camaraes² feien per a descansar, dinar o per condicions meteorològiques adverses. També dalt del carro, quan es tornava cap a casa. Durant el

treball al camp també es cantava però òbviament, no es tocava el pandero.

Recorden les netes que, com a exemple de trobada festiva, Soledat Esteller, ficava la finalització de la collita del panís que reunia molta gent al voltant d'una torrada amb tot el que això comportava: acudits, converses, balls i cançons. Era en aquests moments que es treia la botella d'anís, les culleretes de fusta o de metall, els ferrets, els instruments de corda, les panderetes, les castanyetes i el pandero quadrat.

Ans, quan arribava el Nadal, o la mateixa nit de Nadal abans de la Missa del Gall, era molt típic sortir al carrer en rondalla a cantar nadales. Soledat Esteller, en cantava amb el pandero a les seues netes, cosa que ens faria pensar que a més de cantar-

les a casa, és probable que les dones també sortiguessen amb els seus instruments pel carrer. Pel que fa a les seues mides, el pandero quadrat de Vinaròs no era massa gran, al voltant de 30 cm. El parxe de pell només cobria una cara, deixant l'altra al descobert. A diferència de la majoria de panderos, aquest no tenia cap picarol i com no estava tancat, no contenia dins cap llavor. Tampoc tenien cap motiu iconogràfic, molt característic en canvi en els panderos d'altres zones, que solen tenir dibuixades flors i Mares de Déu, a Catalunya estan vinculats a la Mare de Déu del Roser³.

Els parxe del pandero quadrat de Vinaròs, era de pell de conill i es solia trencar amb regularitat. La pell de conill també es feia servir per a les panderetes i les simbombes.

Soledat Esteller Castell, quan tenia les seues netes a casa, per diestraure-les, els tocava el pandero i aprofitava per fer-les cantar, ballar i tocar la pandereta. Involuntàriament, quasi com un joc, els va transmetre part del nostre patrimoni folklòric. Hem tingut molta sort de que aquest patrimoni hagi arribat fins als nostres dies i potser seria hora de recuperar-lo i tornar a fer-lo sonar. Almenys jo, continuaré tocant-lo i transmetent el seu toc a tota aquella persona que estigui interessada. Esperem que prompte siguem una bona colla.

2 Enteses les camaraes amb la seua asseveració tradicional, és a dir, com a colla que anava a treballar al camp, ja fora a collir garrofes, olives o altres productes del camp.

3 SALVADOR PALOMAR. *Les cançons de pandero*. Caramella. Núm X. 1999

PLAZA DE TOROS DE VINARÒS

Nota para la historia de su construcción

José A. Gómez Sanjuán (póstumo)
(Resumido por A. Gómez)

En un documento que aportó en su día J. Mª Palacios Bover (*"Apostillas a una Historia"*, 1988 del A.M.V. Leg 16-4) leemos lo siguiente: *"La sesión que celebra el Ayuntamiento, el 27 de febrero de 1852, concede permiso para la construcción de la plaza a D. Pablo Gonel, D. José Pérez y D. Domingo Bover"*. También aporta otro documento que dice: *"Sesión del 28 de septiembre de 1852. Dando cuenta del expediente incoado a instancias de D. Pablo Gonel y otros, en solicitud de terrenos y ruinas para la construcción de una plaza de toros. etc"*. No cabe duda de que ambos documentos tratan del mismo asunto, aunque en el segundo se omite a los dos socios.

La cantidad de terrenos que se pide consta en este mismo documento cuando se dice que *"se cede a favor de Pedro Gonel (...) tomando la extensión de un jornal en cuadro"*. Pero el Ayuntamiento les obliga a pagar una pensión anual y, además se reserva el derecho de adquirir la propiedad de la plaza para la ciudad, indemnizándoles adecuadamente.

Dejamos constancia de que un jornal representa una superficie de 3.771 m², o sea un cuadrado de 61,40 x 61,40 m. Si tenemos en cuenta que la actual plaza de toros tiene un diámetro de 73 ms. resulta que desbordaría este círculo al mencionado cuadrado. Pero a su vez, un círculo con un radio de 34,70 m., es decir, con un diámetro de 69,40 m. corresponde prácticamente a un jornal por lo que con escasa diferencia el terreno pedido corresponde a la actual plaza de toros, y que en dicho terreno no cabrían patios, corrales ni otras dependencias, sino el ruedo con el tendido.

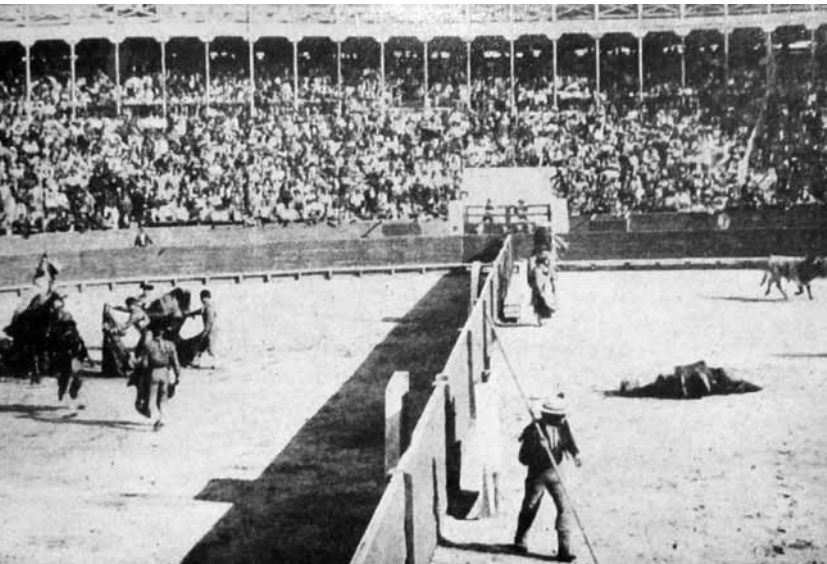
Tomando las medidas del conjunto del actual coso taurino, podemos dar unos datos com-

Obras de ampliación de la plaza de toros

parativos. Plaza (4.175 m²), paso de caballos (150 m²) y patio de las taquillas y bar (1.240 m²) lo que da un total de 5.565 m². Si a ello le agregamos el complejo de los corrales (1.250 m²) tenemos una superficie de 6.815 m², es decir, el doble de lo solicitado por Gonel y compañía en 1852.

Obra en nuestro poder un documento que hace referencia a la obtención del terreno para los corrales y en el cual leemos: *Juan Bautista Agramunt Forner, de cuarenta y siete años de edad, maestro carpintero, Manuel Tosca Miralles, de cuarenta y cuatro años, tratante, Julián Miralles Camós, de treinta años, albañil, y D. Salvador Maspons Durán, de cuarenta y un años, de este comercio, los cuatro casados, de este vecindario, y componentes de la sociedad denominada "Agramunt y Cía"*. Sin duda, el capitalista de la sociedad es Salvador Maspons. Los demás son los ejecutores material

Corrida a plaza partida. Fiestas de San Juan del año 1900

de la plaza (uno es carpintero y el otro albañil) y el que ha de organizar los festejos (tratante de ganado) en el nuevo coso que habían de ejecutar. El otro firmante del documento, quien cede el terreno para ampliar la plaza es *Don Francisco Escribano Morales, de sesenta y tres años de edad, casado, hacendado, vecino de esta villa*". Dice el documento que la porción de finca que cede para los corrales es de *cuatrocientas seis cepas, equivalente a diez áreas, quince centiáreas y noventa y un decímetros cuadrados*". Esto equivale a 1.015,91 m². Ya hemos visto que lo computado para terrenos de los corrales daba una superficie de unos 1.250 m². Ello quiere decir que se debe aumentar la cifra de los terrenos del Gremio de marineros (5.565 m²) en unos 234 m², llegando a la cifra de casi 5.800 m².

El terreno en cuestión tenía los siguientes límites: Al oeste, los terrenos restantes de Francisco Escribano; al sur el camino del Clot (actual calle Febrer de la Torre); al este y norte, los terrenos que cedió el Gremio del Mar a la sociedad.

En uno de los párrafos del documento podemos leer: *"para construir, con otra finca que han adquirido el Gremio de Mareantes de esta villa, una Plaza de Toros desde el día primero de enero de 1863, como la están construyendo, dejando por fuera de ella un círculo de tres metros"*. A raíz del estudio de la documentación, podemos saber que:

1º La Sociedad se comprometía a dar comienzo a las obras de la plaza el día 1 de enero de 1863.

2º Que el documento se firmo ante el notario D. Francisco Poy y Nadal, del Colegio Territorial de Valencia, vecin-

dario de Vinaroz y Escribano de Marina el día 26 de agosto de 1864, o sea, un año y medio más tarde.

3º Que en esta fecha tardía la plaza se estaba ya construyendo. Si bien no sabemos lo avanzadas que estaban las obras, para entonces ya se habían empezado a construir los corrales.

4º Que el emplazamiento de la plaza de toros no era sobre terrenos del Ayuntamiento, es decir, que eran terrenos diferentes a los que este cedía a Pablo Gonel y asociados.

Entendemos que los terrenos del Ayuntamiento eran los que ocupaba el "fortí de la Constitución", y los que ahora se estaban edificando eran del Gremio de Mareantes, o sea no de la Cofradía de San Pedro (pescadores) sino de la Cofradía de San Telmo (marineros).

5º Que la plaza era solamente lo que en la actualidad son los graderíos. Es decir, que solo más tarde, con la ampliación posterior del Marqués de Fuente el Sol, se utilizó el anillo de tres metros que se dejaba a todo el rededor del cuerpo de gradas, y que hoy forma parte de la construcción y sustenta en parte los palcos y pasillo alto.

Pero aún hay un indicio de interés para conjeturar que en agosto de 1864 se estaban construyendo los corrales. En uno de los documentos que conservamos se dice en referencia al terreno para su construcción: *"...que le pertenecen por herencia de su señora madre María Agustina Morales y de su tía María Francisca Morales, difuntas, según el expediente de posesión instruido al efecto () el cual ha sido inscrito en el Registro de la Propiedad de este mismo Partido en 25 de agosto de 1863"*.

Partiendo de lo analizado hasta el momento podemos establecer una cronología de los hechos. En 1851, los señores Gonel, Pérez y Bover deciden construir una plaza de toros en Vinaròs.

Pase de entrada a la plaza de toros, a favor de D. Francisco Escribano y cuatro personas más. Año 1891.

Para ello buscan unos terrenos adecuados y, en 1852, llegan a un acuerdo con el Ayuntamiento. Este les cede unos terrenos donde estaba ubicado el fortín, con una superficie de un jornal, o sea, unos 4.000 m². Pero en septiembre de dicho año el ayuntamiento les pone unas condiciones especiales y delicadas, o sea, el derecho de adquisición de la plaza, con precio de tasación o justiprecio, además de percibir un canon anual por el terreno que se les cede. Es decir, que se prevén dos alternativas al futuro de la plaza, además de que el Ayuntamiento no da nada. A saber, en primer lugar que la empresa fracase, deje de pagarse el canon o no la use para plaza de toros, con lo cual la sociedad habría hecho una mala inversión, Y en segundo lugar que la obra sea un éxito para la empresa, lo que llevaba al Ayuntamiento a adquirir por el precio de coste un negocio floreciente. Ante la disyuntiva, la empresa decide desistir en el negocio y se paraliza la construcción.

De todas formas hay un hecho externo que bien pudo influir en el ánimo de quienes iban a construir la plaza de toros. Y es que en 1854 apareció el cólera morbo en la población, ocasionando un desastre demográfico que sin duda dejó sin ánimos tanto a los constructores como a los habitantes de la ciudad.

La sociedad "Agramunt y Cia" (Gonel-Pérez-Bover) no abandonó el proyecto y abrieron una nueva vía. Pero ya no recurrieron al ayuntamiento diez años después, sino a los terrenos del Gremio de marineros, a sabiendas que tendrían que pagar igualmente un cánon, aunque desconocemos si la Sociedad sabía de antemano que dicho Gremio iba a desaparecer en pocos años. El Gremio ya no existía en 1870. El Ayuntamiento, que se vio en cierto sentido burlado y, presidido en 1870 por Demetrio Ayguals de Izco, pretendió cobrar el cánon que debería haber cobrado el Gremio ya desaparecido. El asunto no debió ni llegar al juzgado. Y la compañía de Agramunt quedó dueña de pleno derecho sobre los terrenos y la plaza de toros.

Iniciada la construcción de la plaza, hacia mediados de 1863, la sociedad se percató de que les falta terreno para los corrales, y teniendo adelantadas ya las obras recurren a los vecinos para lograrlo. Como el único terreno disponible no municipal era de propiedad particular recurren a su dueño, a Francisco Escribano, que les cede el terreno en agosto de 1863 a cambio de un palco gratuito en la plaza por tiempo indefinido. Su terreno es ocupado de inmediato formalizándose la escritura de propiedad un año después, en agosto de 1864.

Dintel reaprovechado, posiblemente del "Fortín de la Constitución", con la fecha de 1792, ubicado en una de las escaleras que lleva al tendido norte.

En vista de todo lo analizado podemos afirmar que las obras de la plaza se iniciaron en el primer trimestre del año 1863 y que estaba terminada antes de empezar el año 1865.

El terreno cedido por Francisco Escribano para los corrales tenía *"de extensión dos jornales y unas mil cepas entre todo, con poca diferencia, equivalente a una hectárea y cincuenta y cinco centiáreas, lindante por el sur con el Clot de Nanineta, por el norte con la muralla, por el este con la plaza de toros y terrenos del Gremio de Mareantes y por el oeste con José Doménech"*. Lo que nos queda en duda es por qué los corrales no se construyeron en el espacio que quedaba aun en propiedad del Gremio, donde hoy en día están las taquillas y aparcan los coches. Suponemos que tal vez fue pensado para ello en un primer momento, pero se cambió para ennoblecere de este modo el acceso al público a la plaza. Acceso que incluso se pensó que estuviera por la parte de la calle Febrer de la Torre. La plaza de toros se debió de inaugurar en las Ferias y Fiestas del año 1865.

Para finalizar dejamos constancia de una nota que podemos leer en el libro de cuentas de Francisco Escribano Morales, escrito de su puño y letra en torno a 1865 y que dice textualmente en relación a una de sus propiedades: *"Una senia al Clot lindante de lados la Plaza de los toros, y de otro Francisco Segura, cabos el Clot y la calle Santa Magdalena. Escritura ante Gubert y de Sales a 5 de febrero de 1752"*. ¿Había en Vinaròs una plaza de toros, en la partida del Clot, a mediados del siglo XVIII? Estamos seguros de que no. Creemos que la descripción de la finca no obedece a la que hace la escritura sino al concepto de que la finca ya se tenía en fecha posterior, cuando ya existía la plaza.

LES TORRES HUMANES DE VINARÒS

La Muixeranga de Vinaròs

Fa un any que hem organitzat una muixeranga a Vinaròs seguint com a model les d'altres pobles: Peníscola, el Forcall, Titaguas, l'Alcúdia, però sobretot la d'Algemesí. La nostra sorpresa ha estat descobrir que, fa més de 50 anys, alguns joves de Vinaròs també feien torres humanes. Hem trobat una foto i un dels protagonistes, Antonio Arenós, que ens ho explica:

- Jo vull escriure la història del carrer Sant Joan en tots los sentits: de la gent que vivia, els oficis, el sentit polític que cadascú tenia, els jocs que natros, els xavals, practicàvem... A l'estiu, a part de fer corrides de bous al carrer (teníem els nostres carros amb los cuernos i tal), jugàvem a hockey...

Anàvem al cine, lo que vèiem després ho practicàvem al carrer. La història de l'estiu era el fer este tipo de cucanyes, de jocs de platja...

El poder fer unes torres i a vore qui més amunt podia, si eren de dos o tres pisos per a pujar... I si no, era jugar, un damunt de l'altre i enfrontar-mos: Un [a baix], l'altre pujava a dalt, feiem quatre o cinc equips així, hasta vore qui era el que guanyava. I si no, a vore el que més lluny arribava fora de la platja. O feiem carreres amb càmeres de rodes, les feiem servir com a piragua...

Mon pare mateix, quan va estar al Pòsit, va procurar fer tot tipus d'activitats el dia del Carmen. Feien un tipus de cucanya que eren els barrils, tallats pel mig, una persona a dins i amb una pala que ell va fer, uns rems menuts, era un barril que rodava, però era anar a cert punt determinat.

- Això de fer les torres, d'on va sortir? D'una manera espontània?

- Sí, sí, espontània. Cosa de creativitat. Érem vuit o nou... Nos afonàvem tres [formant un cercle] hasta que l'aigua nos cobria el cap, i d'esta manera l'atre ja no s'esforçava tant per a pujar, té més facilitat en pujar-te damunt i tu entoces l'aixeques. Formàvem la torre de tres i una vegada estavem els tres, els altres dos, pels costats, a enfilar-se per a poder pujar a la torre. Si érem dos torres, entre uns i altres a veure qui ho podia fer. I sabies que si caies, com que estaves a l'aigua, no et feies mal. Fer estes tipus de torres, era un passatemps de no estar al sol, era enfonsar-mos, pujar 2-3 da-

munt i mirar de que la torre aixequés lo màxim possible hasta que caiem.

- Hem trobat aquesta foto... És de l'any 1962 i la va publicar una revista que es deia "En nostre poble: Vinaròs"; els anys vuitanta.

- Osti, que xulo tu, me cago en la p*! No vaig pensar mai veure esta foto! Això no té preu. A veure si conegués algú, aquí... [No reconeix a ningú]

- I feieu les torres així, en banyador?

- Sí, si, i tant. A l'arena sí que ho feiem, però més que res, los feiem dins de l'aigua.

- Vostè sempre anava a la base...

- Sí, si, jo sempre em ficava a la base. I el que pujava a dalt era sempre el més prim i el més jovenet, i sempre erem casi els mateixos.

- I el xiquet com ho va aprendre, per a pujar? Provant?

- És que erem molt valents, natros. Tu pensa que quan jugavem a arca mos pegavem pedrades l'un a l'altre, tal com sona. Pensa que quan jugàvem a indios, amb arcs, les fletxes mos les feiem amb les varilles dels paraigües...

- I fent la torre queieu, de vegades?

- Moltes vegades, claro, a terra... Si era a l'aigua no hi havia problema. Dos vegades que mos férem mal, no amb este joc, és que mos clavàvem claus i punxes de capellanet. Però lo que és físicament de luxacions, de cadera, de braços trencats o la cama, que un se pot fer mal depèn l'altura que pugui caure, res de res. Ademés, és que no mos queixàvem: caïes i després vinga la risa i vinga la juerga i "Tornem a veure i ho tornem a pujar i quedem bé". Ja veus que no hi havia ningú pel voltant, eh? Açò perquè te faces una idea de com érem.

- Vostè quina edat tenia quan feia això?

- Jo devia tindre a partir dels 8-9 anys, hasta els

14 anys, perquè una vegada mos vam posar a treballar, tot això ja es va perdre bastant [Va néixer el 1948].

- I als altres carrers no se feia? És que mon pare me va comentar que també en feien els joseperos, els malenos i potser també els furinyos.

- No sé què dir-te, no ho he vist.

- La Muixeranga d'Algemesí la coneix, vostè?

- Sí, per la tele he vist algun reportatge...

- Però en aquella època no els coneixia?

- No, natros era lo que veus aquí, era pujar un damunt de l'atre a vore qui s'aguantava més...

- I a Penyíscola, saps que també se fa com uns castells que són pareguts a estos, per la Mare de Déu?

- No. Bueno sí, perquè mon pare era de Penyíscola i jo vaig anar a Penyíscola hasta als 14 anys i passava mitat agost i mitat setembre, que és al setembre quan fan les festes, no? La manera que van pujant i van baixant les escales de l'església, hi ha que tindre nassos i estar molt ben preparat. Però era una cosa del poble, de la religió...

- Vostè sap que ara estem organitzant una muixeranga aquí a Vinaròs?

- Si, ho he vista a la tele. Me pareix que és poca la gent que hi ha, però jo disfruto de vore-ho, inclús m'agradaria participar-hi, m'agradaria estar allí de puntal.

Agraïm a Antoni Arenós aquesta conversa, que ens ha confirmat que sí que es feien torres a la platja de Vinaròs, pels volts de 1960. Però encara ens queden alguns dubtes: El castell que fan els Dansants de Penyíscola els va servir de model? Només en feien els joves del carrer Sant Joan o també els d'altres carrers?

EL PAPER DE LES DONES A LA SOCIETAT: Evolució i reconeixement.

Marian Fonellosa Torres

El passat 28 de novembre en el decurs del Sopar de la Nit de la Cultura es va dur a terme, com es fa des de fa uns anys, un homenatge a ciutadanes vinarossenques, a través de la publicació d'un calendari.

Este esdeveniment m'ha fet reflexionar sobre el paper de les dones al llarg dels temps. No m'estendré fent un recorregut exhaustiu. Simplement un anàlisi molt general.

El paper de les dones al llarg de la història.

Ja en les cultures primitives el paper de la dona estava delimitat: l'home proveïa l'aliment i la dona tenia cura dels fills i feia xicotetes tasques al campament. Però les feines de la dona eren imprescindibles. Encara avui dia en societat poc evolucionades troben a les dones realitzant treballs, la majoria de les vegades molt feixucs, com moldre el cereal, transportat aigua des de llocs allunyats, tenir cura de ramats, etc. I malauradament sense expectatives de futur. Per què es deixen per a les dones les tasques privades i de cura dels familiars mentre els homes tenen una funció pública?

Al llarg de la història les dones han estat en un segon pla i no és excusa, al menys no ho crec, allò de *darrere d'un gran home sempre hi ha una gran*

dona. Com diem a Vinaròs: *excusa de mal pagador*.¹ Repassar noms de dones que han destacat al llarg del temps en diferents èpoques i que han deixat la seua empremta, ens pot donar una visió general, encara que molt minsa del paper que han representat al llarg dels segles.

Començant per Hipatia d'Alexandria², coneguda pel gran públic arran de la pel·lícula d'Amenábar, *Àgora*. Podem seguir per altres dones menys conegudes que van destacar en filosofia, física, geologia, astronomia o com a naturalistes: Hildegarda de Bingen, Margaret Cavendish, Anne Finch, Maria Sybilla Merian, Mary Anning, Anne Finch, María Mitchell.

Al s. XVIII ens trobem a la filosofa Mary Wollstonecraft. I ja al s. XIX, la matemàtica Ada Lovelace i la pensadora i fundadora del feminisme modern Flora Tristán.

Serà a partir del segle passat quan les dones començaran a fer-se més visibles, com Maria Salomea Skłodowska que malgrat la seua més que demostrada vàlua (se li van concedir dos Premis Nobel), ha passat a la posteritat amb el nom del seu marit i la coneixem com a Marie Curie, una científica en un camp que estava restringit per les dones, i en uns temps en què l'entrada a les uni-

versitats de les dones no era ni de bon tros com en l'actualitat.

Altres que destacaran seran: Jane Goodall, primatòloga, considerada la major experta en ximpanzés del món; Lisa Meitner, física austriaca que descobrí la fisió nuclear; Emma Goldman, María Montessori, Rosa Luxemburg, Edith Stein, María Zambrano, Hannah Arendt, Simone de Beauvoir, Simone Weil, Elizabeth Anscombe, Mary Midgley. Estaria bé conèixer la biografia d'alguna d'estes dones que citem per tal de reconèixer les seues aportacions i la profunditat dels seus escrits

Però, em pregunto: sols hem de recordar i admirar a les dones que han tingut un paper rellevant en un camp cultural o científic?. Al cap i a la fi la història del món l'han construït tots els éssers humans, ja siguin homes dones, governants o governats, persones rellevants o anònimes.

Bertolt Brecht es va preguntar, qui va construir les piràmides els faraons o els esclaus? . I hem de dir, són els pobles , les comunitats qui en el seu dia a dia , i any a any construeixen la història. Tot allò que passa en la vida quotidiana té unes repercussions, positives o negatives en l'esdevenir de les societats.

Serà al s. XX, quan per influència europea i el treball dels hispanistes com Pierre Vilar i l'exiliat Tuñón de Lara, els historiadors espanyols s'interessen per l'anomenada història social. En l'actualitat un dels seus màxims representants és Josep Fontana, entre d'altres, com Julian Casanova o Santos Juliá. Dins d'este camp es desenvoluparà un important interès per la investigació de la història local. I també per l'estudi de les tradicions. L'historiador britànic Hobsbawm tindrà un interès especial en esbrinar el paper de les tradicions en la construcció de les societats i influirà en els estudiosos del tema.

I ara hem de preguntar-nos, dins d'esta història social, qui paper representen les dones? Primer hem de situar-nos en les societats anteriors al s. XX, majoritàriament rurals, on les comunicacions amb altres àrees de població eren molt complicades i sols a l'abast de les classes benestant, i per tant la cultura i les relacions socials es circumscriuen a l'espai de naixement i poc més.

Al s. XIX, les dones comencen a accedir al món laboral, mal remunerat i en condicions insalubres de les fàbriques, encara que en xifres molt curtes. Començaran, sobretot a EEUU i també al Regne Unit els moviments feministes. Durant la I Guerra

Mundial, per necessitats de producció de guerra la seua incorporació al món laboral serà més elevada, els homes estaven al front, però a la seua fi tornaran a llar. Després de la II Guerra Mundial les dones ja prenen consciència d'allò que volen i entraran més massivament en l'engranatge del treball assalariat. En l'actualitat malgrat els avenços que s'han produït encara hi han poques dones ens tasques directives i de poder decisió en empreses i en el món polític. Les que hi són, és l'excepció.

Les dones a Vinaròs

A Vinaròs a finals del s. XIX i primers del s. XX l'educació primària s'anirà ampliant a les capes de població menys afavorides econòmicament, però encara les dones estaran en inferioritat en esta qüestió.

Ara, cal tenir clar que aquelles avantpassades nostres, malgrat que no ens adonem, també van configurar la nostra societat ja sigue tenint cura de la família com en els diferents oficis i treballs que duïen a terme. Pensem en les dones que anaven al camp per recollir la collita o per feines diàries, en les remenadores de les xarxes de pesca, les botigueres, les cosidores que anaven a apanyar roba a les cases importants...

Què hagues sigut de la societat vinarossenca sense elles? Tenen dret a tenir al menys una nota en la nostra història local?

Com s'ha dit abans no sols són els fets dels grans personatges qui construeixen les societats i el seu tarannà, elles també ho van fer.

De totes aquelles dones destacaré una molt especial. **Francisca Ferrer i Flos** de finals del s. XIX i inicis del s. XX .

"Va néixer a Vinaròs l'1 de febrer de 1861. Després d'aprovar les oposicions de magisteri el seu primer destí va ser a Peníscola. Figura com a Mestra Nacional en la Guia de Castellón de 1899.

*La seua tasca **docent** a Vinaròs comença cap al 1910 i es perllonga fins la jubilació el 1931. Dirigia l'Escola de Xiquetes que estava emplaçada a la Pl. Jovellar, on actualment es troben les dependències de la Policia Local.*

Va morir a Vinaròs el 20 de juny de 1938.

Al llarg de la seua activitat com a ensenyantva emprendre l'organització de laFesta Escolar de l'arbre i la Setmana Pedagògica. Al 1921 participa en el Comité de Mestres Oficials i proposa apadrinar als soldats de la guerra d'Àfrica.

Un dels testimonis més rellevants del seu llarg magisteri docent, exercit majoritàriament a Vinaròs, va ser el anomenat Méto-doRápido de Lectura; llibret de 64 pàgs. elaborat l'any 1914 i publicat a Barcelona per l'editorial La Hormiga de Oro, que es va difondre també a nivell provincial i estatal. Anava adreçat tant al públic infantil com a l'adult il·l·letrat i sobretot pretenia combatre l'alt índex d'analfabetisme existent de les dones respecte als homes. El mètode consta de 29 lliçons, completades amb una taula de números àrabs i romans. A més a més cal destacar la seua

Doña Francisca Ferrer Flós

tasca **social** i humanitària en la Creu Roja local. A partir de 1924 presidirà amb el mestre José Sánchiz l'agrupació mixta de la Creu Roja de Vinaròs. El 1921 la seua escola empenirà una sèrie de projectes per resoldre la situació dels ancians de Vinaròs: assistència, concessió de pensions vitalícies a dos ancians. S'ha de ressaltar la seua **defensa dels drets de la dona**. Clamava per l'abolició de la discriminació professional dins del cos de mestres d'ensenyament primari. Advocà constantment contra les desigualtats imperants entre els homes i les dones mestres. Les dones mestres rebien una remuneració que els seus col·legues masculins. Es va convertir en una de les portaveus en defensa de la igualtat en l'àmbit docent. Mereix especial atenció la campanya iniciada per Francisca Ferrer com a membre del Comitè organitzador de la primera Assemblea del Feminisme magistral que va rebre el suport dels mestres i historiadors vinarossencs J.M. Borràs Jarque, com també dels mestres i gramàtic Carles Salvador. L'objectiu era aconseguir la representació paritària dels dos sexes en totes les juntes de l'organització del magisteri des de les provincials fins a les estatals.

Malgrat l'oposició massiva de l'associació de mestres de Castelló, en la qual també s'alineaven els mestres masculins de Vinaròs, la proposta va prosperar. Francisca Ferrer va planificar un Congrés Nacional a Vinaròs. Els seus objectius paritaris van rebre a setembre de 1921 el total suport de 43 províncies espanyoles.³

Va ser una mestra de qui vaig sentir parlar des de molt xicoteta. La meua mare va ser alumna d'ella, a més de veïna al c/ Sant Francesc, a dos cases d'on també vaig néixer jo. Contínuament en parlava

de com eren les seues classes i de l'admiració que sentia, i de tot allò que va aprendre.

En uns temps en què l'educació dels infants i especialment de les xiquetes era mínima, va formar generacions preparades. Les seues alumnes van transmetre a les generacions posteriors l'estima i admiració per al seua mestra. Però per a Vinaròs va ser molt més que una mestra.

Avui dia quasi ningú coneix la personalitat i trajectòria de Doña Francisca (com se la coneixia). Per tant encara que fos tardanament és el moment de reivindicar el paper que va representar en la societat

vinarossenca i fer-li un merescut reconeixement a la seua tasca docent..

Ella també estaria en el calendari.

Estaria molt bé, encara que hage passat molt de temps que la ciutat li reconegués la seua vàlua i la seua aportació a la societat vinarossenca.

I quina millor manera que atorgar el seu nom a un espai públic de Vinaròs, a una institució educativa seria el més adient.

Així les generacions actuals coneixerien els seus valors i es transmetrien als futurs vinarossencs i vinarossencques.⁴

1 Educar a la mujer es educar a un pueblo. Materiales didácticos sobre género. InteRed-Casa Encendida. Madrid 2003. http://www.fongdcam.org/manuales/genero/datos/docs/1_ARTICULOS_Y_DOCUMENTOS_DE_REFERENCIA/D_EDUCACION/EDUCAR%20UNA%20MUJER%20ES%20EDUCAR%20UN%20PUEBLO/PROPUUESTAS_DIDACTICAS_CASTELLANO.pdf

2 Veure ed La sabina. www.sabinaeditorial.com/

3 HÄUPTLE- BARCELÓ, Marianne. Col·lecció Mare Nostrum, nº 13. Ed. Amics de Vinaròs. Vinaròs 2007

4 Ja finalitzat aquest article he tingut coneixement de la publicació del nomenclàtor dels carrers de Vinaròs. Dels 508 citats, hi ha 56 de sants, de personatges de Vinaròs homes 38 i de dones vinarossencques 3. D'estes tres dones està Doña Francisca Ferrer, m'ha sorprès per bé. En l'esmentat nomenclàtor s'informa que es va concedir el 22 de març de 2012, però em pregunto, és suficient?. Sabem on està? Si mirem el plànol és curt i en un lloc on no hi ha construccions ni es circula normalment. Seria bo que els ciutadans coneguéssim més àmpliament les persones que ens han precedit i els seus fets i que han configurat la societat de la nostra ciutat.

NIT DE LA CULTURA VINAROSSENCA 2014

l'Associació

Amics de Vinaròs celebra la Nit de la Cultura Vinarosensa 2014

El pintor peruà Rogger Oncoy guanya el Certamen d'Aquarel·la Puig Roda i l'historiador local Alfredo Gómez aconseguix el Premi d'Investigació Històrica Borràs Jarque

Un any més, l'Associació Cultural Amics de Vinaròs va celebrar la Nit de la Cultura Vinarosensa, amb el lliurament dels premis del VI Certamen de Aquarel·la Puig Roda i d'Invesigació Històrica Borràs Jarque, com a acte central. L'aquarel·la 'Mirada absent' del pintor peruà Rogger Oncoy va ser la guanyadora del certamen pictòric. El diputat provincial de Cultura José Luis Jarque lliurava el premi a un nebot de l'autor que, en no poder desplaçar-se des Perú, va enviar un

vídeo que van poder veure els presents. D'altra banda, l'historiador de Vinaròs Alfredo Gómez Acebes rebia, de mans del regidor de Cultura Lluís Gandia, el VI Premi de Recerca Històrica Borràs Jarque per la seua proposta d'investigació sobre la importància del port de Vinaròs en el transcurs de la història local. La concessió d'aquests premis és possible gràcies a la col·laboració institucional: la Diputació Provincial participa en la concessió del Certamen de Aquarel·la Puig Roda i l'Ajuntament de Vinaròs en el Premi de Recerca Històrica Borràs Jarque.

En el transcurs de l'acte, es presentava també el Calendari de Ciutadanes de Vinarosseques en què, a través de dotze dones, es ret homenatge a totes les dones de la localitat i es lliurava la dis-

tinció del soci d'honor que requeia en el metge Agustín Ribera, en reconeixement a la seua tasca professional i implicació social, no solament per la seua part sinó de la seua família, molt arrelada a Vinaròs en ser la tercera generació de metges en exercici.

La nit va comptar amb la presència del president de la Diputació Provincial de Castelló, Javier Moliner, que destacava que "amb actes com aquest s'escriu la història i es demostra que Vinaròs és una localitat molt viva culturalment parlant" i va confirmar que "des de la Diputació Provincial seguirem donant suport a iniciatives com aquesta que contribueixen a l'aparició i suport de nous artistes i investigadors". L'alcalde de Vinaròs, Juan

Bautista Juan, recordava que "amb actes com aquest fem el nostre poble més gran" i insistia en què "treballem per mantenir i preservar el nostre patrimoni local com ho demostren accions com la propera adequació del carrer Santa Bàrbara i plaça Maria Conesa, amb la participació de la Diputació Provincial, i el projecte de posada en valor de la plaça del convent de Sant Francesc". El president d'Amics de Vinaròs, José Luis Pascual, tornava a reiterar "l'agraïment de l'Associació per la concessió aquest any del premi Grinyó Ballester a l'associació, per part de l'Ajuntament de Vinaròs" i demanant que se seguís treballant en matèria de cultura a la localitat amb objectius com un nou museu municipal, aconseguir una campanya d'excavació en els vestigis de les antigues muralles o continuar els treballs al poblat íber del Puig de la Misericòrdia.

COMO HA CAMBIADO TODO

Jaime Casajuana

Llegué a esta ciudad un 20 de enero de 1944, que casualidad ¿verdad? En un tren que pasaba sobre el mediodía y nos bajó a la familia el tío Chato con una berlina tirada por un caballo ¿se imaginan esto ahora? Aquellos trenes por ejemplo uno se llamaba el correo pasaba sobre medianoche y llegaba a Barcelona de 9 a 10 de la mañana. Como ha cambiado todo. Vine por lo de la academia Almi que estaba en la calle san Cristóbal donde ahora está la Bancaja, allí viví hasta que me casé el año 1957. Como era todo de diferente, por la citada calle pasaba la carretera nacional Valencia-Barcelona que lo hacía por la del Puente, plaza Tres Reyes, la citada de san Cristóbal, plaza Jovellar y calle de san Francisco y a veces jugábamos en la carretera a pelota hoy diríamos a futbol lo hacíamos allí porque era lo único que estaba asfaltado, teníamos que aparcar alguna vez ya que pasaba un coche o camioncito. Otra de nuestra distracción con los amigos era contar los coches que había en Vinaròs y eran 18, de los cuales dos eran del garaje de Verdera y uno del de Giner Torres la hija del cual fue la primera señora de la provincia de Castellón que tuvo el carnet de conducir. En la plaza Jovellar en verano se ponían dos carritos de venta de helados, el carrito estaba pegado a la acera pero en la carretera, cuando pasaban camioncitos cargados de naranjas en la época de la recolección en la curva que va desde la plaza Jovellar a la calle de san Francisco, el camioncito la tenía que hacer muy despacio hasta el extremo que había quien subía al mismo cogía algunas naranjas y bajaba.

También en la fiesta de san Cristóbal, que se hacía verbena, hacíamos como cuando jugábamos a pelota, bailábamos en la carretera parando muy pocos. Como ha cambiado todo. En las fiestas de san Juan y san Pedro se montaban unas casetas en la plaza de La Mera, las que más recuerdo son las de juguete y joyerías ¿y por que las joyerías? Porque una de nuestras distracciones era ver quien encontraba la pieza más cara, casi siempre solía ser una pulsera o un collar, en la mencionada plaza se montaban dos bares y el año 1950, que se celebró el campeonato del mundo de futbol en Brasil, como este año, íbamos a uno de aquellos bares a escuchar el partido, en pocas casas había aparato de radio. Como ha cambiado todo. ¿Y del cine? Los domingos teníamos que estar abonados y, en uno, habíamos de sacar las entradas todo lo más tarde el jueves y, en el otro, las habías de sacar la primera semana las del todo el mes. Y es que todo ha cambiado. Recuerdo cuando asfaltaron las calles y si mal no recuerdo fue la de san José y también cuando se pusieron las cloacas que se terminó el trabajo al tío Badoro que era el que por las noches limpiaba los pozos de las casas que lo llamaban cuando los tenían llenos y el carro de la basura que pasaba todas las mañanas por las calles de la ciudad. Primero era simplemente un carro, después aunque también tiraba de él un *macho* ya estaba cerrado con unas tapas que se cerraban cuando un compartimento estaba lleno y esta basura se hacía servir de pienso en una granja de cerdos ¿ahora lo toleraría sanidad? Había un

grupo de seis, que eran los barrenderos de la ciudad. Como ha cambiado todo. El jueves y viernes santo había las procesiones como ahora, había pocas cofradías, se iba de paisano con cirio y en riguroso silencio y si le decías a un amigo con voz muy baja, "mira allí está tu novia", alguien que estaba mirando la procesión te llamaba la atención y te decía que callaras y hoy esto no se hace, ni dentro de la iglesia cuando terminan los actos religiosos, aquello parece un mercado. Como ha cambiado todo. ¿Y en el vestir? Se contaba que cuando había *mestral* los hombres se ponían al lado del camarero para ver los tobillos de las señoras. Recuerdo que cuando estábamos sentados en una terraza de la plaza Jovellar y pasaba una extranjera en pantalón largo llamaba la atención. Como ha cambiado todo. Entré a trabajar en el banco el año 1948 y en la mesa teníamos un tintero, una pluma y un secante, un mostrador con un cristal opaco unas ventanillas y hacíamos el traslado de fondos a Castellón o de Castellón con el coche de línea; que en Castellón al menos andábamos con el paquete más de quinientos metros, hoy la mayoría de las veces no llegaríamos al coche de línea y con los extranjeros, los primeros que llegaron, cuando entraban en la oficina para el cambio de

moneda los mandábamos al banco exterior de España de Castellón, luego en los meses de julio y agosto había días que teníamos dos ventanillas para el cambio. Como ha cambiado todo. El comercio, con lo menos la mitad de habitantes que tiene hoy Vinaròs, había una enorme cantidad de comercios de comestibles, por poner unos pequeños ejemplos en la calle mayor había cuatro, en la calle san Cristóbal y plaza Tres Reyes cuatro más, con solo decir que salía el cobrador con las letras y estaba casi toda la mañana de tienda en tienda... También había talleres y otras actividades, hoy los supermercados los han absorbido todo y también en este aspecto todo ha cambiado ¿y en las casas? La nevera, en la que había, se tenía que poner un pedazo de una barra de hielo; el fogón de carbón, un brasero de carbonilla debajo de una mesa camilla y hoy todo es eléctrico y automático, hasta un barrendero y un aparato que cuece la comida. Como ha cambiado todo. Menos mal que en la mayoría de las cosas ha sido para bien, sobre todo una gran comodidad y si nos lo hubieran previsto los años 40 o 50 no nos lo hubiéramos creído, cuando veíamos en las películas americanas la tele en las casa decíamos que era una comedia. Como ha cambiado todo, pero todo.

LA LETRA PEQUEÑA

La cara oculta de las palabras

M. Sanchez Castellano

- **Leer para vivir**

Robert Louis Stevenson, creador de celebres obras, entre otras *La isla del tesoro* o *El extraño caso del Dr Jekyll y Mr Hyde*, siendo un reconocido escritor, expresaba su admiración por la novela de Alejandro Dumas, *Los tres mosqueteros*, de la que comentaba que leía y releía admirado por la creación de personajes a los que el autor daba vida. En la actualidad el escritor y académico Arturo Pérez Reverte, en el prologo de esta obra cuya edición adquiriré hace ya algún tiempo, confesaba también su admiración por la obra de Dumas considerando a *Los tres mosqueteros* una de sus lecturas favoritas cuando era joven.

A propósito de dicha obra quiero recordar unas hermosas palabras que el Duque de Buckingham

le dirige a la reina Ana de Austria declarándole el amor que le profesa, he vuelto a leerlas al empezar este escrito para subrayar como en la literatura encontramos palabras, frases bellas, hermosas, claras... pero en estas líneas de lo que quiero hablar es de la cara oscura de las palabras, de la letra pequeña.

- **Comparar con humor**

En el ocaso de un año que nos deja, muchos son los acontecimientos tanto en el campo político, deportivo, cultural, etc

Vamos a recordar, por el ejemplo, el mundial de futbol. Personalmente lo fui siguiendo a través de las columnas deportivas del diario El País firmadas por Santiago Roncagliolo. En la edición del 21

de junio bajo el tema "Adios al trono" citaba una foto humorística del semanario El jueves en la que cuatro jubilados con alpargatas y bastones, están sentados en el banco de un parque mirando obras de construcción y dando de comer a las palomas ¿de quienes son los rostros? pues el de anterior rey Juan Carlos, Alfredo P. Rubalcaba, Esperanza Aguirre y Vicente del Bosque, el articulista comentaba con ironía que era el mejor retrato de la actualidad española, resaltaba el estrepitoso fracaso de "nuestra selección de futbol" al terminar el ciclo de una generación de oro. Usando el simil futbolístico y echándole imaginación, hacía un magnifico retrato de lo mas destacado de nuestra sociedad con una nota ácida del momento actual tanto del país como de las comunidades o los entornos locales.

- **La falsa moneda. Reflexiones**

Lo que es cierto y a nadie se le escapa, es que lo mucho que nos ha sucedido y que nos ha llevado a la situación actual, se debe a la letra pequeña, esa cara oscura de las palabras .

Me llama poderosamente la atención el histórico documento de la abdicación del rey Juan Carlos, decía así: " ...A los efectos constitucionales procedentes, adjunto el escrito que leo, firmo y entrego, en este acto, al señor Presidente del Gobierno, mediante el cual le comunico mi decisión de abdicar la corona de España". Así de escueto, en escasamente tres renglones se despedía el que había sido Jefe del Estado casi 40 años. Ciertamente que en su posterior discurso dio razones más que sobradas de dicha abdicación, pero el escrito en si, aunque parezca anecdótico tiene escasamente 3 líneas y con ellas se cierra el protagonismo de un personaje emblemático e importante de la reciente historia.

¡Que sencillo! Si con tres renglones o algunos más nos hubiesen dicho las obligaciones de nuestras hipotecas, fondos o depósitos de inversión, pero nadie nos explico, ni nos recomendó leer la letra pequeña, ni el sin fin de clausulas, de artículos de tal y tal ley que al común de los mortales nos resulta ininteligible ¿Qué hemos hecho firmando sin saber muy bien lo que hacíamos?, más sorpresas y aparecen las clausulas de suelo, intereses abusivos, seguros que aunque en apariencia cubrían cualquier imprevisto desaparecían y no eran tales seguros cuando había que hacer frente al pago de algunas mensualidades de la hipoteca y como no las preferentes.

Da miedo firmar cualquier documento de estos que son tan trascendentes para nuestra vida y que en algunos casos contienen mas texto que cualquiera de los tomos de la obra de Marcel Proust, *En busca del tiempo perdido*.

¡Que sencillo! si en unos cuantos renglones nos hubieran dicho con claridad las obligaciones y derechos que tenemos ¿Quiénes se benefician en este mundo complejo de tanta letra pequeña?

En el país son unos cuantos los afectados por las preferentes o acciones que comercializaban entidades bancarias, lo sabemos porque los medios hablan de ello. Un afectado me comento que al ir a su entidad bancaria y consultar su saldo le indicaron que los 7000€ se habían reducido a 70 y al preguntar al empleado de la banca si no se había olvidado algún cero, no hubo respuesta. Estas personas se resignaron y pensaron que era como si les hubiesen entrado en casa y les hubiesen robado. A mi propia hermana que siempre ha sido de ahorrar y guardar el dinerito en el banco para recibir pequeños intereses le pillaron las preferentes, ¿que tipo de arreglos o tratamiento les han dado a ustedes? ¿dónde están los derechos de la ciudadanía?.

Como dice mi compañero José, economista y comerciante de fruta y verdura en el mercado central de Vinaròs, la banca siempre gana. ¿No deberíamos ir cambiando algunas prácticas en nuestra sociedad compleja? ¿Cómo permitimos que esto suceda?. Por otro lado, bufetes de abogados especialistas en derecho financiero, expertos en demandas a entidades financieras se publicitan en distintos medios ofertando sus servicios y como reclamo señalan incluso el porcentaje de éxito en las demandas interpuestas ¿vida o ficción?

Se han tomado medidas para que estos abusos no vuelvan a ocurrir, por ejemplo, la banca se ha adherido voluntariamente al Código de Buenas Prácticas. Se están tomando medidas para una mayor protección de los ciudadanos. Veremos en qué termina todo esto, qué duda cabe que algo no tenía que haber sucedido.

No tengo ni idea cuantos afectados hay en nuestra ciudad pero seguro que son unos cuantos, vayan para todos ellos/as estas líneas de reflexión. Y para que los que hemos salido perdiendo o estamos en desventaja ¡ atención! a la letra pequeña, esa cara oscura de las palabras.

PUNTO DE VISTA

ideas y sugerencias

Con esta nueva sección queremos dejar constancia de la historia cotidiana de Vinaròs, porque desde lo pequeño de cada día, podemos reconocer y valorar personas, respetar entornos, reutilizar espacios, mejorar las relaciones ciudadanas... conocernos y reconocernos.

VINARÒS MULTICULTURAL.

CONSTRUIR INTERCULTURALIDAD

África P. San Román

"...La vida no tiene partes, sino lugares y rostros... indecisa a penas articulada despierta la palabra (...) comienza a brotar como un susurro(...) cuando la realidad acomete al que despierta, la verdad con su simple presencia le asiste" (María Zambrano)

LA REALIDAD

Vinaròs desde hace años es una población multicultural, pero ¿qué relación hay entre los distintos grupos culturales? Esa diversidad que nos traen los nuevos movimientos migratorios, ¿la acogemos como riqueza o la rechazamos como amenaza? Ante los diferente que llegan ¿cuáles son nuestras percepciones, reacciones, sentimientos, estereotipos... ¿y los de ellos/as respecto a nosotros? Los movimientos de población son tanto de turistas en busca de ocio, como de exilados o refugiados que huyen de sus países en guerra y que buscan poder trabajar y tener un futuro. Todos/as emigran aunque la finalidad es distinta ¿nos lo hemos planteado?

Las sociedades, en general, son cada vez más multiculturales, nuestros vecinos, nuestra comida... e incluso la tecnología que utilizamos es originaria de otros países, de otras culturas, de otros grupos étnicos. En un mismo espacio, en este caso Vinaròs, coexisten personas y culturas con ideas totalmente diferentes sobre la realidad. Ante esta situación ¿reconocemos y apreciamos las señas de identidad de estos grupos minoritarios que vienen o por el contrario, no cuentan, porque los ignoramos?

Con-vivir con la diferencia exige, aprendizaje y diálogo para promover el encuentro entre un "nosotros", sin prejuicios, sin dominación y en términos de equidad. Aproximarnos y conocer la lógica de otr@s supone valorar nuestra cultura y respetar la del otro/a. Si damos un paso más y establecemos el dialogo, transformaremos la irracionalidad de la exclusión en racionalidad de nuevas palabras que se comparten porque se escucha y se comprende. Entendemos que los pueblos, las culturas, no son

LO DIVERSO ES LO HABITUAL, LO EXCEPCIONAL ES LO UNIFORME

conglomerados de individuos, sino grupos humanos que aglutinan personas, familias, clanes... que se asocian, crean lazos, expresan sus pensamientos, muestran sus sentimientos, organizan su universo simbólico, interpretan su estar en el mundo y sus sueños de un futuro mejor.

Fomentar, por tanto, el diálogo entre culturas es una manera de ganar riqueza humana, es un deber para cualquier grupo social que se tome en serio el desarrollo humano de toda la ciudadanía, es apuntar, con la participación y cooperación de todas las culturas, hacia una nueva praxis, hacia un nuevo orden de convivencia basado en el respeto a los Derechos Humanos. ¿Cómo podemos hacer posible estas buenas intenciones?, por supuesto en "gerundio", es decir haciendo y recordando una frase que se atribuye a Galeano, la UTOPIA está para CAMINAR.

DIALOGO INTERCULTURAL

Reconocer las complejidades de la diversidad de culturas supone respetar los derechos culturales sin disociarlos de los civiles, políticos, sociales o económicos. Habrá que aceptar esta realidad, Vinaròs es multicultural, y si todas las culturas son legítimas e iguales, todas son, también, dinámicas y procesuales como la vida y la historia.

Pero pasar de un contexto multicultural a situaciones de interculturalidad, no es fácil, supone un proceso largo, intencionado, costoso y, por supuesto no exento de conflictos, supone en primer lugar ser capaces de construir metas y significados compartidos.

Porque la INTERCULTURALIDAD hay que construirla, es un proceso de encuentro, de diálogo entre personas de distintas culturas para organizar un nuevo orden de convivencia basado en la dignidad de las personas. Desde esos contactos podemos adquirir nuevos conocimientos, enriquecer nuestras identidades, abrirnos a las innovaciones y abandonar, sin miedos, algunas costumbres heredadas.

Trabajar desde una perspectiva intercultural supone, por tanto, un reto si queremos construir una sociedad participativa, democrática, igualitaria, justa... Es, además, una necesidad para desarrollar el conocimiento que nos enriquece, el respeto que nos hace más flexibles o la comunicación que nos une en proyectos conjuntos y lo más importante, es una urgencia para liberarnos del miedo a lo diferente.

A lo mejor, con creatividad, dejándonos afectar por lo distinto, hacemos posible en Vinaròs una convivencia intercultural. Es cuestión de proponérselo y pasar a la acción ¿dónde está el impedimento? Pongamos en marcha la creatividad mediterránea.

QUEDA PROHIBIDO no convertir en realidad tus sueños, no demostrar tu amor, tener miedo a la vida y a sus compromisos, no intentar comprender a las personas. **QUEDA PROHIBIDO** no buscar tu felicidad, no sentir que sin ti, este mundo no sería igual. -Pablo Neruda-

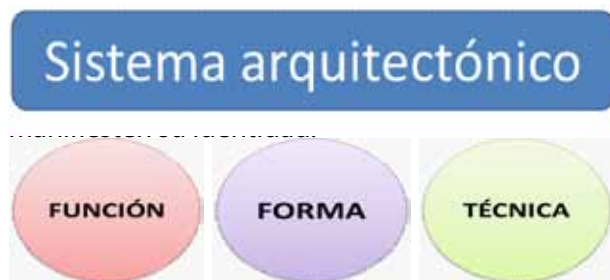

LA ARCIPRESTAL DE VINARÒS: Iglesia fortaleza en una villa marítima

Carmen Llopis

1.-Espacio arquitectónico

El arte de construir, requiere desarrollo de habilidades e inteligencia, ASÍ NACE LA ARQUITECTURA.

- Significado: su mensaje se manifiesta a través del espacio, de los volúmenes y de las formas propias del lenguaje arquitectónico

La ARQUITECTURA no es espacial porque *está* en el espacio, porque *lo contiene* o *configura*, sino porque *hace surgir* frente al espacio inerte, *sin arte*, un espacio con cualidades antes inexistentes. Pero además ESTA LOCALIZADA, no es trasladable para percibirla se han creado representaciones de las plantas, cortes transversales, dibujos de las fachadas, perspectivas, maquetas...

Los *lugares* son:

- metas o focos donde experimentamos acontecimientos
- puntos de partida desde los cuales nos orientamos y nos apoderamos del ambiente circundante.

El lugar requiere un límite, un borde - masa- que se experimenta como interior, en contraste con el exterior. Experimentar el interior de una arquitectura y analizar sus relaciones con el exterior, supone un tiempo invertido tanto en la construcción como en el recorrido. Lo que se construye, se diseña para concretar la relación de los seres hu-

manos con el espacio. Cada época ha tenido sus concepciones y sus evoluciones respecto a la idea de creación arquitectónica, utilizando para ello diversos factores materiales, formales, compositivos... que han dado entidad a las construcciones de cada cultura.

UNA OBRA ARQUITECTÓNICA es la elaboración artística de elementos estructurales, funcionales y estéticos que constituyen un edificio estable, duradero y acogedor que resiste a los agentes naturales externos, y satisface las necesidades humanas. El material no es más que la sustancia física capaz de recibir una forma, que es a su vez plástica, posee masa y peso, y permite el logro de la durabilidad y la resistencia, además de la solidez y la percepción física global de la obra construida.

Cada sitio geográfico y cada época, define los recursos naturales -materiales de construcción- y humanos -hechos históricos, formas de gobierno y organización- que dan vida a las arquitecturas de cada sociedad y cultura.

2.- El lenguaje arquitectónico

Nos comunica determinados mensajes, es la significación de la obra. Participar en una cultura significa saber utilizar e interpretar esos símbolos comunes.

Podemos afirmar que el significado de la arquitectura, su mensaje, se manifiesta a través del espacio, de los volúmenes y de las formas propias del lenguaje arquitectónico, como hemos visto. Pero para comprender la arquitectura, es también necesario, tener en cuenta las zonas geográficas como espacios con unas determinadas características, los materiales diversos según las formaciones geológicas del entorno, las técnicas constructivas... porque todo ello favorece e influye en los diseños y formas de las edificaciones.

Hablar del lenguaje en arquitectura supone tener en cuenta la unión entre la realidad de cada individuo, sus necesidades espaciales y el conjunto de símbolos y significados socioculturales de su grupo que le permiten entenderse a sí mismo y a su entorno espacial.

Tradicionalmente, la arquitectura símbolo ha estado al servicio del poder político y religioso, mientras que hoy son cada vez más numerosas

las referencias al poder económico, lo que algunos estudiosos denominan *arquitectura de la autoridad* que se manifiesta en todos los períodos históricos, pero en algunos de ellos alcanza un mayor desarrollo.

Recordemos los arcos de triunfo romanos como símbolos de victoria, las catedrales góticas símbolo de la riqueza de las ciudades, las villas italianas renacentista como símbolo del poder comercial de la burguesía, los palacios barrocos símbolo del poder absoluto de los reyes....

3.- FORMA Y FUNCIÓN DE LA IGLESIA ARCIPRESBITAL N. S. DE LA ASUNCIÓN. VINARÒS

3.1.- SITUARNOS

Vinaròs, fundada por Carta Poble en 1241, contaba en el siglo XVI con una organización defensiva contra los ataques de piratas berberiscos. En 1540 el Maestre de Montesa, por su lealtad, le concede el título de Villa.

En este momento va ganando importancia su actividad marítima - pesca y comercio por el Mediterráneo- participando en diversas empresas militares contra los turcos. Con la prosperidad, se pone en marcha una gran tarea constructiva, se renuevan las murallas, parte de la ermita y se inicia la **nueva iglesia parroquial**.

3.2.- HISTORIA

La construcción del templo se inició el 31 de marzo de 1586 y se termina en 1594. Gótico tardío, renacimiento y portadas barroca y neoclásica

Debido a los ataques de los piratas berberiscos, se construye fortificada y en el contrato de adjudicación de la obra se estipula que debe dar cabida a todos los habitantes de la población.

Se encuentra situada en el recinto medieval, junto a la antigua entrada contraria al mar. Vino a sustituir a una anterior ¿situada en el solar

Fue consagrada el 24 de diciembre de 1597.

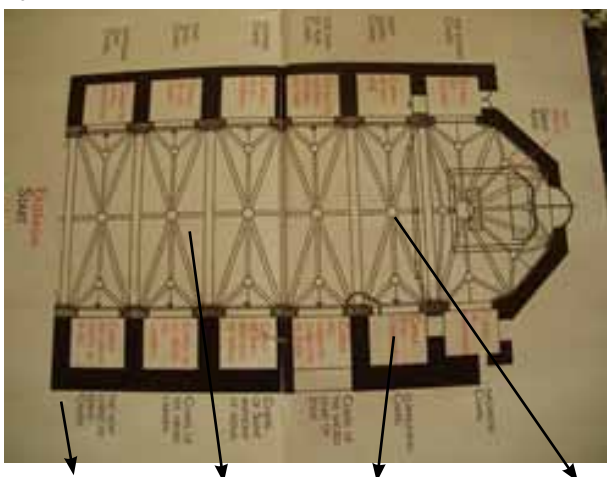
Fue declarada monumento histórico artístico en 1978

que ocupa hoy el Ayuntamiento?. La Iglesia se completa en el XVII con la torre-campanario, la capilla de la Comunión y la fachada barroca.¹

3.3.- ESPACIO: PLANTA

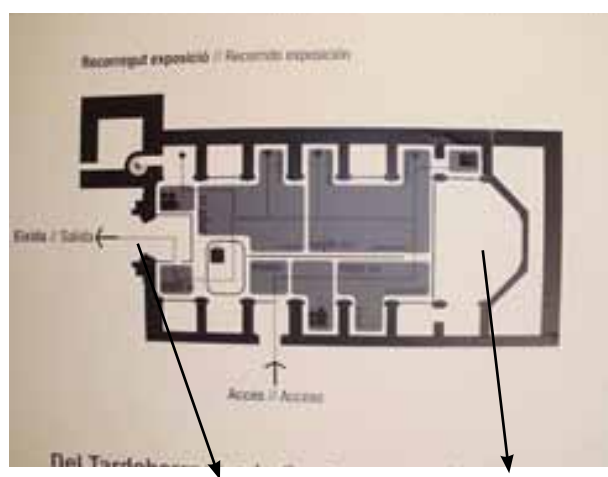
- Planta rectangular -basilical-, nave central y dos naves de capillas entre contrafuertes, semejante al gótico de levante y a las iglesias jesuíticas.
- Medidas: 45m larga y 23m ancha. 220 palmos de

1 er vídeo preparado para la Luz de las Imágenes- Vinaròs- 2014

Planta basilical - nave central - naves de capillas

Tramos -arcos fajones-

Pórtico-nartex

ábside

longitud y 110 de anchura.

- Dividida en seis tramos, por arcos fajones
- refuerzan la bóveda de cañón-
- Cabecera con un ábside ochavado,-presbiterio- .
- Sacristía y trasagrario, tras el ábside
- Nartex a los pies -pórtico-

3.4.-ESPACIO INTERIOR: SISTEMA SOPORTES-CUBIERTAS

- Pilastras, en las que descansan tanto los arcos de medio punto que dan paso a las capillas laterales como las bóvedas con terceletes de la nave central y las de arista de las capillas
- El ábside con bóveda estrellada como en el gótico tardío
- Nave cubierta con bóveda de tercelete y clave reforzada por arcos fajones
- A los pies de la iglesia se sitúa el coro elevado, con bóveda de crucería al igual que la sacristía y trasagrario.
- clave

DECORACIÓN: En algunas capillas laterales hay zócalos de azulejería de Manises del siglo XVIII.

El presbiterio está decorado con pinturas realizadas en el siglo XX -década de los 50- por Acosta con temas del Nuevo Testamento y la llegada de la reliquia de S. Sebastián

3.5.-EXTERIOR

Al ser una iglesia fortificada presenta muros en forma de talud, coronados por un antepecho con aspilleras y garitas en las esquinas.

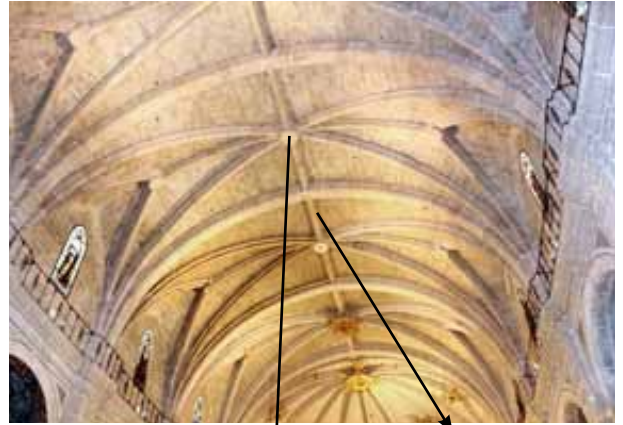
Mantiene el camino de ronda de carácter defensivo a lo largo del espacio que ocupa la cubierta plana de las capillas laterales

Naves capillas

arcos medio punto

Pilastras, separan capillas y
recogen peso bóveda

Clave

bóveda con terceletes
reforzada por arcos fajones

Presbiterio, arcos apuntados

Retablo presbiterio antes 1936

Paso de ronda

Rehabilitada 2014 ¹

¹ Recomendamos el video de la charla dada por los arquitectos rehabilitadores en octubre de 2014

MATERIALES – DECORACIÓN

Además de la decoración interior ya citada, la fábrica es de mampostería combinada con sillares en los soportes y esquinas. La nave central al exterior cubre con teja. Con la rehabilitación han aparecido pinturas en los muros imitando arquitecturas, recuerda a las pinturas pompeyanas, datan del XVIII.

TORRE CAMPANARIO

En la parte izquierda de la fachada, también fortificada y con cuatro cuerpos.

Construida de mampostería, sillería y piedras angulares, entre 1603-1608 con planta cuadrada, 33m altura.

- El cuerpo inferior con forma de talud,
- los cuerpos intermedios presentan pequeñas ventanas,
- en el último cuerpo se sitúan las campanas.

En el interior se encuentra la escalera de caracol embebida en el muro que da acceso a los distintos cuerpos.

CAPILLA COMUNIÓN

Adosada a la iglesia por su lado derecho, fue construida en dos fases entre el 13 de noviembre de 1657 y el 15 de agosto de 1667,

-La primera fase es de planta de cruz griega, se cubre con cúpula sobre pechinas y linterna; fue llevada a cabo por Joan Ibañez, realizando la portada adintelada Andrés Chimbó.

-La segunda fase se realizó a finales del siglo XVIII, siguiendo el mismo esquema con la orientación cambiada, y con un cúpula rebajada.

Doble planta de cruz griega, en la que sus estrechos lados están concebidos como reducidos altares. Se cubre, el templo, en su centro con una cúpula sobre tambor, coronada por una linterna, que se sostiene sobre cuatro arcos torales

El revestimiento interior es obra de Ramón Cifre e hijos en 1918.

- La portada adintelada con frontón curvo y partido neoclásico, con escudo de la Eucaristía y chapiteles piramidales.

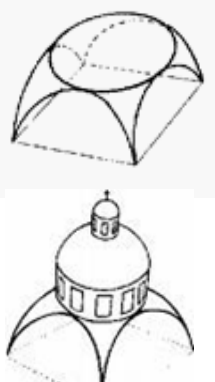
Talud

cúpulas sobre pechina

arcos torales sostiene la cúpula

con linterna

pechina

PORTADAS,

a)- LADO DE LA EPÍSTOLA-derecha- de estilo renacentista, fue realizada en 1560 para la iglesia anterior, presenta decoración de ángeles en altorrelieve y medallones en las enjutas.

b)- A LOS PIES. El 2 de mayo de 1698, se subastaron las obras para la construcción de *una portada* adecuada a la categoría de la Iglesia; las obras acabaron tres años después.

Portada barroca con un remate mixtilíneo. Se trata de una fachada retablo, realizada entre 1680-1702, atribuida a Juan Bautista Viñas, Bartolomé Mir y Eugenio Guilló – diseño-

Está dividida en dos cuerpos por una cornisa que entrelaza ambos cuerpos uno interior, pesado y sólido, y otro superior estilizado.

En la parte inferior se sitúa la puerta de medio punto cuyas jambas e intradós presentan almohadillados rectangulares, están flanqueadas por dos columnas salomónicas exentas a cada lado, rematadas con capitel corintio de tipo romano sobre un pedestal. A ambos lados, y como remate exterior, aparece adosada una pilastra.

El cuerpo superior se alza sobre una cornisa volada, que al llegar a la pared central, se rompe para formar un arco que enmarca el anagrama mariano.

Sobre éste se abre una hornacina que alberga la imagen de la Asunción, obra del maestro Serrano, flanqueada a ambos lados por sendas columnas salomónicas, dos pilastras y dos estípites montados en variado pedestal. Este segundo cuerpo se remata con otra cornisa que se arquea en el centro para resguardar el óculo, enmarcado por cuatro basas con pináculos. Se desarrolla en toda la portada una profusa decoración barroca con mármoles policromos.

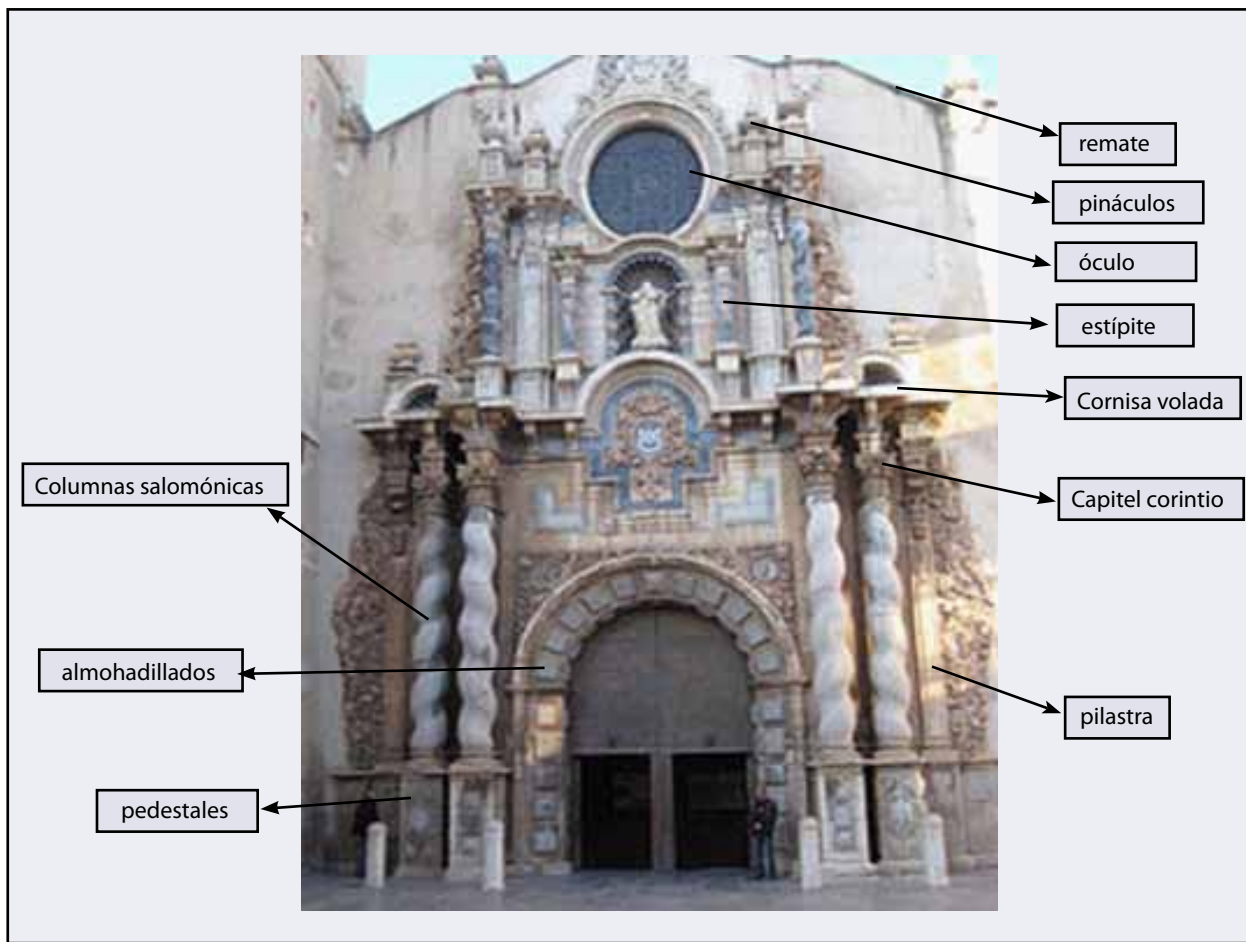
4.- Valor simbólico del espacio

Como iglesia fortaleza tiene un exterior sólido y austero para cumplir su función de defensa.

El templo para el cristianismo es la casa de Dios y el lugar de reunión de los fieles -eklesia- para celebrar sus ritos y ceremonias -liturgia-. La morada de Dios, en la CAPILLA, se construye eligiendo la forma de cruz, la unión del espacio divino con el humano, el celeste y el terrestre, simbolizan, también, los 4 elementos, las 4 estaciones, los 4 pun-

rehabilitada

tos cardinales.... En el vocabulario arquitectónico se siguen usando los términos *cabecera*, *brazos* o *pies de la iglesia* recordando las partes del cuerpo de Cristo en su crucifixión. Otro símbolo de la comunión de lo terrestre con lo divino son las TORRES que, bien asentadas y cimentadas, se alzan apuntado al cielo que quieren alcanzar los grupos humanos de ese espacio, además de tener una función de vigías. Las CÚPULAS símbolo de la bóveda celeste, se suelen colocar en el crucero.

Esta estructura de planta de cruz, es una evolución de la planta basilical paleocristiana, -IGLESIA- copiada a su vez, de las antiguas basílicas romanas², pero con distinta función.

Después de la fachada barroca, a los pies, está un atrio, recuerdo de los antiguos nártex en las basílicas paleocristianas - lugar de los catecúmenos, de los que se iban a bautizar-. En la interior, la nave central es un espacio camino hacia el presbiterio, simboliza a la iglesia que peregrina. Las naves de capillas que sirven de contrafuerte, en ocasiones

están sostenidas por gremios. La entrada al presbiterio, mas alto que la nave, está marcado por un arco - recuerdo de los arcos de triunfo romanos- es el lugar del altar -ara- donde se celebra la Eucaristía, al fondo el ábside poligonal, lugar del antiguo retablo -retro-tabula, detrás del altar- y las actuales pinturas.

La nave es el lugar de los fieles el lado de la epístola y el evangelio marcaban la colocación diferenciada de hombres y mujeres, tradición que va desapareciendo con el Concilio Vaticano II- década de los 60-

Para comprobar la importancia de este templo que sustituye a otro anterior más pequeño, aportamos esta descripción de Rafels García³

" Su rectoría rentaba 340 escudos al año. Residían diez y seis clérigos, de ellos había un teólogo y dos canonistas. También tenía la misma Iglesia, muchos y ricos vasos y piezas de plata, así como ornamentos de brocado y seda para el servicio del altar, y gozaba del privilegio de haber sido agregada a la Basílica de San Juan de Letrán de Roma..."

² Las basílicas romanas, como en Grecia, eran edificios suntuosos dedicados a los tribunales, tenían una función judicial y solían estar en el foro.

³ RAFELS GARCIA, J; *Apuntes históricos de Vinaroz*. Mare Nostrum nº 17.2008

NOTES DE PREMSA

Emma Bas

PRESENTACIÓ DE L'ÚLTIM VOLUM DE LA BIBLIOTECA MARE NOSTRUM

El llibre 'El legado del Dr. Román Vizcarro' descobreix els mètodes mèdics del Vinaròs del segle XIX
Amics de Vinaròs segueix treballant en la difusió de diferents aspectes de la història de Vinaròs. L'últim volum de la Biblioteca Mare Nostrum, que arriba al número 42, és una mostra d'aquesta tasca. El passat dissabte a la sala Providència Garcia de la Biblioteca Municipales presentava aquest nou llibre que porta per nom "El legado del Dr. Román Vizcarro Tomás. Un punto de vista actual". L'acte va contar amb la presència de les autores: la farmacèutica Mari Luz Guimerà i la doctora Georgina Oliver, a més de recolzar l'acte, el president del col·legi de farmacèutics de Castelló, Sergio Marco i la regidora de Benestar Social de l'Ajuntament de Vinaròs, Marcela Barbé, juntament amb el president d'Amics de Vinaròs, José Luis Pascual.

Les autores del llibre han fet la transcripció i comentari d'un manuscrit que el Dr. Román Vizcarro va fer per a les monges de la Divina Providència, ja que al ser una ordre de clausura els facilitava una eina per a la medicina domèstica. El manuscrit va ser una donació de la família Velilla que es troba en l'actualitat entre els fons documentals de l'Associ-

ció Cultural Amics de Vinaròs. No conta amb una data concreta però, al ser firmat pel doctor Román Vizcarro, es pot situar en torn a la segona meitat del segle XIX.

La presentació va contar amb dues parts ben diferenciades donada les diferents especialitats de les autores: en la primera on va parlar Mari Luz Guimerà, es va tractar el contingut de la publicació des del punt de vista dels medicaments que es tenia per a sanar al segle XIX i quina equivalència tindria en la nostra època. La segona part es va tractar de la figura del metge, per part de la Dra. Oliver, i de la seua praxis molt novedosa i actual. El llibre, per tant, reuneix un notable interès històric i també científic. Els socis d'Amics de Vinaròs el rebran gratuïtament als seus domicilis o poden passar a recollir-lo per la seu de l'associació, al carrer Sant Ramon. El públic en general podrà adquirir-lo a la llibreria Els Diaris.

NOU NÚMERO DE LA COL·LECCIÓ MARE NOSTRUM

Amics de Vinaròs publica *Proposta de catàleg de Béns i Espais Protegits de Vinaròs*

Els autors, Aida Plomer i Oriol Marzà, classifiquen edificis, elements arquitectònics i espais d'interès per assegurar la seua protecció

L'Associació Cultural Amics de Vinaròs continua apostant per la preservació del patrimoni local amb la publicació de *Proposta de catàleg de Béns i Espais Protegits de Vinaròs*, dins de la col·lecció Mare Nostrum. El llibre recull el treball d'observació, classificació i propostes realitzades pels arquitectes tècnics Aida Plomer i Oriol Marzà, sota la supervisió de l'historiador Arturo Oliver, després de l'encàrrec realitzat per Amics de Vinaròs, per tal d'actualitzar les anteriors propostes sobre conservació de patrimoni arquitectònic local. L'obra inclou llistats de béns i espais catalogats, llistat de patrimoni cultural desaparegut i construccions i elements d'interès. Compta amb un ampli apartat dedicat a normativa urbanística i s'ha elaborat un ampli fitxer en el qual apareixen classificats tots

els edificis d'interès local -amb fotos, característiques arquitectòniques, estat de conservació, elements d'interès i fins i tot propostes sobre possibles actuacions-. Finalment, es proposa un llistat d'edificis protegits, amb paràmetres de protecció integral, parcial, ambiental, documental i espais arqueològics; també es suggereix la protecció de panells ceràmics devocionals emplaçats al nucli urbà i d'espais situats en el terme municipal amb inequívoc valor històric i arqueològic.

Tal i com recordava el president d'Amics de Vinaròs, José Luis Pascual, "l'any 2000 vam publicar una proposta de catàleg que es va tenir en compte en la redacció del Pla General d'Ordenació Urbana que es va aprovar l'any 2001 i el 2006 traïem a la llum una altra proposta de béns immobles.

Ara, fem un pas més i publiquem aquesta nova proposta de catàleg de béns i espais protegits, totalment professional i amb una rigorositat i objectivitat absolutes. Des d'Amics de Vinaròs la posem damunt de la taula per a què les autoritats locals la tinguin en compte, a l'hora d'evitar que es seguisquen perdent elements d'interès del nostre municipi".

La publicació ha estat possible gràcies al patrocini de l'Ajuntament de Vinaròs. L'Alcalde i regidor d'Urbanisme, Juan Bautista Juan, destacava que "gràcies a aquest treball, generacions futures podran conèixer espais i edificis d'interès que poden passar desapercebuts però que encara existeixen i d'altres que, malauradament, han anat des-

apareixent". Juan mostrava la seua intenció que "l'administració local es compromet amb la protecció d'espais urbans i edificis d'interès i fer-ho sense que supose una càrrega per al propietari, sinó que el valor històric es transforme en un valor afegit de l'immoble" així com que "la protecció global d'espais urbans i del terme municipal, com ja s'ha fet amb plans especials com el de l'entorn del Puig del Misericòrdia".

Els autors destacaven "el enriquidor de l'experiència, en poder anar descobrint elements que encara es conserven, no només edificis, sinó també elements de ferro forjat o colat, com els baixants de les canalitzacions, plaques commemoratives, finestres i reixes i molts elements que contribueixen a la riquesa patrimonial de Vinaròs".

Els socis d'Amics de Vinaròs rebran l'exemplar de forma gratuïta i es posarà a la venda a la llibreria Els Diaris.

Amics de Vinaròs apropa la història local a través dels espais urbans de la localitat

Una visita guiada, a càrrec de David Gómez Mora, servia per aprofundir en la història del cementiri municipal i l'Ermida de Sant Gregori

Amics de Vinaròs segueix amb la seua tasca de

divulgació de la història local. L'última activitat, adreçada a socis i públic en general, ha consistit en una visita guiada al cementiri municipal i a l'ermita de Sant Gregori, donada la seua proximitat. La visita guiada, a càrrec de David Gómez Mora, va començar en el cementiri municipal recorrent els principals panteons i descobrint així diferents aspectes relacionats amb les famílies més benestants de Vinaròs, durant els segles XIX i XX. També es van visitar les tombes de personatges il·lustres de Vinaròs, com Ràfels Garcia o el pintor Puig Roda, recordant aspectes històrics de l'època en la que van habitar.

La visita a l'ermita de Sant Gregori servia per conèixer millor la història d'aquest temple dedicat a les advocacions més lligades al sector agrícola de Vinaròs.

Amics de Vinaròs fa lliurament del Premi Manuel Foguet a Editorial Antinea Reconeixement a la seua tasca de divulgació amb la publicació de llibres i setmanaris

El Sopar de Lluna Plena celebrat el dissabte 13 de setembre acollia el lliurament d'una nova edició del Premi Manuel Foguet de Divulgació, atorgat per l'Associació Cultural Amics de Vinaròs a l'Editorial Antinea. La carpa de l'Avinguda Atlàntic servia d'escenari per a l'esdeveniment, en el qual participaven pràcticament un centenar de socis de l'entitat, membres de la corporació municipal i una àmplia representació de professionals vinculats a l'Editorial Antinea. El sopar va ser servit pel restaurant Rafel El Cristalero i el trompetista Toni Barberà va ser l'encarregat de posar el toc musical, amb els seus solos de trompeta.

Gràcies a un vídeo editat per Fernando Romillo, els assistents rememoraven, a través de les imatges,

els inicis de l'empresa familiar, amb l'establiment Els Diaris i la impremta Castell i, posteriorment, la creació de l'Editorial Antinea. Després de rebre la distinció, Pablo Castell -actual responsable de l'editorial- reconeixia "la implicació de tots els autors i treballadors amb els que hem comptat, al llarg d'aquests anys i que ens han ajudat a continuar la nostra tasca". Paco Castell, fundador d'Antinea, recordava "la figura d'Alfred Giner Sorolla, que va ser qui ens va empènyer a la idea de crear l'editorial i va confiar en nosaltres per publicar les seues obres". Castell finalitzava el seu agraïment amb la frase "crear una editorial és crear una fàbrica de somnis".

El president d'Amics de Vinaròs, José Luis Pascual, destacava "la tasca de divulgació constant que realitza Editorial Antinea, amb la publicació d'obres de molt diversa temàtica i setmanaris d'actualitat". Pascual insistia que "Amics de Vinaròs no seria el que és sense la nostra estreta col·laboració amb Antinea traient a la llum, de manera periòdica, les nostres publicacions Fonoll i Mare Nostrum".

L'Alcalde de Vinaròs, Juan Bautista Juan, insistia que "comptar amb una editorial com aquesta, a Vinaròs, ens permet disposar d'un instrument fonamental per a difondre la nostra història i cultura". Juan agraià també "el treball que segueix desenvolupant Amics de Vinaròs i que s'ha vist reconegut amb la concessió de la distinció Grinyó Ballester, per part de la corporació municipal". D'altra banda, l'alcalde aprofitava per anunciar la recent troballa de pintures murals a la sala principal de la Casa de la Vila. Juan destacava que "gràcies als treballs del Taller d'Ocupació, han sortit a la llum aquestes pintures murals, que podrien datar del segle XVI. Les cates que es realitzaran ens ajudaran a situar i preservar-les, donant valor així al nostre patrimoni".

del Grinyó Ballester 2014, que tindrà lloc dilluns 29 de setembre, al saló de plens de l'Ajuntament de Vinaròs, dins dels actes de commemoració de la Carta Poble.

Amics de Vinaròs visita Xèrica i Navajas a la seua sortida cultural de l'estiu
48 socis van conèixer les dues localitats de l'Alt Palància

Xèrica i Navajas han estat el destí escollit per l'Associació Cultural Amics de Vinaròs per a la tradicional sortida cultural d'estiu. Prop de cinquanta socis van participar en l'expedició que va servir per aprofundir en el patrimoni artístic i paisatgístic de les dues localitats de la comarca de l'Alt Palància. A Jèrica, la visita començava a l'antiga església del Socós, reconvertida en centre cultural. Un passeig pel casc antic de la localitat servia per conèixer millor la història de la torre mudèjar, símbol emblemàtic de la localitat i exemple únic a la Comunitat

Amics de Vinaròs agraeix l'atorgament de la distinció Grinyó Ballester 2014
L'entitat fa extensiu el premi a tots els socis i veïns de Vinaròs

L'Associació Cultural Amics de Vinaròs vol agrair a l'Ajuntament de Vinaròs l'atorgament a l'entitat de la distinció Grinyó Ballester 2014. Des d'Amics de Vinaròs, s'insisteix que "la nostra entitat es proposa, com a principal comès, treballar pel patrimoni i la cultura de Vinaròs, de manera que ser reconeguts amb aquesta distinció, de forma unànim per part de la corporació, és el màxim honor al qual podríem aspirar".

Després de rebre la notificació per part de l'Alcalde de Vinaròs, Juan Bautista Juan, la junta directiva de l'associació decidia per unanimitat acceptar la distinció i fer-la extensiva a tots els socis integrants i la resta de la població. El president de l'entitat, José Luis Pascual, ha destacat que "rebre aquest Grinyó Ballester ens omple de satisfacció perquè és el reconeixement a una tasca que estem desenvolupant des de fa molts anys-en 2015, Amics de Vinaròs celebrarà els seus quaranta anys de història- i que realitzem sempre pensant en tots els veïns de Vinaròs".

Des de l'entitat, es convida a tots els socis a què estiguen presents en l'acte oficial d'atorgament

L'artista que va viure a Vinaròs

Pablo Béjar Novella. El pintor de l'aristocràcia és el nou número, en concret el quaranta, de la col·lecció Mare Nostrum editada per l'Associació Cultural Amics de Vinaròs. L'historiador Alfredo Gómez Acebes ha rescatat la memòria del que va ser pintor de cambra del rei Alfons XIII i un dels principals exponents del retratisme de finals del segle XIX i principis del XX. Béjar, casat amb la vinarossenca Maria Calbé, va passar llargues temporades a la ciutat, on vivia a un xalet de la partida Llavateres i va mantenir una intensa relació amb la societat del Vinaròs de l'època. De fet, després de la seua mort a Londres, va ser soterrat a la nostra ciutat, on se li recorda amb una avinguda amb el seu nom.

En el transcurs de la presentació de l'obra, Gómez Acebes destacava que "Béjar ha estat oblidat de manera injusta i és que la seua obra és equiparable a la de pintors com Sorolla o Madrazo" i explicava que "per escriure aquest llibre ha estat necessària una àrdua investigació, ja que hi ha poques publicacions sobre la figura de Béjar i la major part de la seua obra es troba en mans de col·leccionistes privats". El nebot-nét de Pablo Béjar, Eduardo Béjar, present a l'acte, explicava que "gràcies a la tasca d'investigació realitzada per aquesta obra i l'Arxiu Municipal, he pogut conèixer millor la figura del meu oncle-avi, del que vaig escoltar parlar durant la meua infància als meus familiars". Prèviament a

Valenciana. L'església parroquial de Santa Àgueda, amb una profusa decoració barroca al seu interior, i el Museu Municipal, amb un pendó de la Reconquesta i un retaule de Sant Jordi, com a peces més destacades, van completar la visita a la ciutat.

Ja a Navajas, es visitava el Salt de la Núvia, paratge natural en què l'erosió de l'aigua a les roques ha anat creant estanys i zones aptes per al bany. Aquest espai alberga, a més, una curiosa llegenda que ha anat pervivint de generació en generació. Amics de Vinaròs prepara ja noves activitats que se succeiran en les pròximes setmanes, com el Sopar de Lluna Plena.

Amics de Vinaròs publica *Pablo Béjar Novella. El pintor de la aristocràcia*
Alfredo Gómez Acebes recupera la figura de

l'acte, l'alcalde de Vinaròs, Juan Bautista Juan, rebia en visita institucional a Eduardo Béjar al consistori.

El regidor de Cultura de Vinaròs, Lluís Gandia, expressava "el suport de l'Ajuntament de Vinaròs a les accions d'Amics de Vinaròs, com la publicació d'obres com aquesta, que ens ajuden a conèixer millor a personatges il·lustres de la nostra ciutat". En aquest sentit, el president d'Amics de Vinaròs, José Luis Pascual, recordava que "gràcies a treballs com aquest, estem recuperant sagues de personatges que han marcat la història de Vinaròs, com els Febrer de la Torre".

La propera activitat d'Amics de Vinaròs és l'excursió d'estiu a Xèrica i Navajas, el proper 12 d'agost i al llarg del mes d'agost es pot seguir visitant l'exposició "Materials etnològics: donacions a l'Associació" a la seu de l'entitat.

**Amics de Vinaròs presenta un nou número de la revista Fonoll i un Manual de Protocol
L'entitat demana la participació per seguir enriquint de continguts la Vinapèdia**

L'Associació Cultural Amics de Vinaròs ha presentat les seues noves publicacions: un nou número de la Revista Fonoll i un Manual de Protocol que, a partir d'ara, servirà per establir les normes i procediments que permeten regular l'àmplia agenda d'activitats organitzada per l'entitat.

El nou número de Fonoll dedica la seva portada, en aquesta ocasió, a una imatge de la creu de l'Ermita de la Misericòrdia situada sobre el poblat iber, indicant que la salvaguarda del nostre paisatge cultural no vol dir immobilisme, en referència al pròxim trasllat de la creu. Ja a l'interior, trobem una àmplia varietat d'articles dedicats a temàtiques com el llinatge dels Febrer de la Torre, la música popular de Vinaròs, dades demogràfiques de la localitat, els búnquers de la Guerra Civil, el Vinaròs CF a Madrid i un nou apartat dedicat a la gastronomia, entre d'altres. També apareix un resum de les notes de premsa emitades per l'entitat en els últims sis mesos. La directora de Fonoll, Helena Román, agràia "la col·laboració de tots aquells que s'ofereixen a participar en aquesta revista, a través de les seves publicacions". També destacava "a aquells que, gràcies a la seva ajuda, ens permeten seguir publicant: Diputació de Castelló, Ajuntament de Vinaròs i el nostre nou patrocinador,

Banco Mediolanum".

D'altra banda, Amics de Vinaròs donava a conèixer el Manual de Protocol de l'entitat, en el qual apareixen reflectides les diferents normes a tenir en compte, a l'hora d'organitzar, planificar i sistematitzar els nombrosos actes que organitza. La seua autora, Emma Bas, destacava que "el protocol és un instrument molt útil, que han incorporat al seu funcionament institucions i organitzacions de tot tipus, i que ens permetrà optimitzar les nostres accions, organitzar-les, relacionar-nos amb altres institucions, complir la legislació vigent, unificar la nostra imatge i aconseguir més promoció i difusió de les nostres accions".

Els socis de l'entitat rebran pròximament totes dues publicacions.

L'acte servia també per presentar la nova imatge i sistemes de consulta de la Vinapèdia, l'enciclopèdia sobre continguts de Vinaròs, amb més de 3.000 entrades, que recull i sistematitza el treball realitzat per Ramón Redó i que es pot consultar a través d'Internet. Fernando Romillo explicava que "demanem la col·laboració de tots els veïns de Vinaròs, que vulguen completar la nostra Vinapèdia. Poden fer-nos arribar les seues peticions de noves entrades i modificacions i un comitè s'encarrega d'avaluar i incloure-les en la pàgina". A la Vinapèdia es pot accedir a través del web www.amicsvinaros.com o directament a www.vinapedia.es

L'alcalde de Vinaròs, Juan Bautista Juan, destacava que "sempre és un plaer acompanyar Amics de Vinaròs en els actes que organitza i que Vinaròs puga participar de la seua activitat que resulta interessant i enriquidora".

Per finalitzar, el president d'Amics de Vinaròs, José Luis Pascual, insistia que "seguim treballant de forma altruista i sempre pensant en aportar qüestions que resulten interessants. Properament, tindrem activitats com noves visites guiades al poblat iber del Puig de la Misericòrdia, que ens permetrà vore la recent troballa de un camp frisio, i l'excursió d'estiu de l'entitat, que aquest any visita Jérica i Navajas". Pascual agràia "la implicació personal de l'alcalde, Juan Bautista Juan, en qüestions relacionades amb la preservació del nostre patrimoni, com ho demostra el seu interès constant en temes com les restes de muralla trobades a la Plaça Parroquial o les excavacions al Puig de la Misericòrdia".

HACER HISTORIA A TRAVÉS DE LA COCINA

Carmen Llopis

En este apartado, como comentamos en números anteriores, vamos a reconstruir un aspecto de la historia de Vinaròs, la **gastronomía**.

Nuestra intención es "hacer memoria", recogiendo y dando a conocer recetas variadas, recuperando recetas de Ayguals...

Al mismo tiempo ofrecemos este **espacio abierto** a todas las personas que quieran colaborar, sabiendo que es contribuir a la construcción de una parte de la historia de Vinaròs

ARROSSEJAT

Uns van a pescar xopa
altres la tamborinà;
uns quants que calen palegres,
los demés al calamar
I entre tots hem reunit
negritos, aranya i pagre,
tortets, donzelles, rajada,
serranos, besugos, congre,
mero, escorpa, gallineta
i un polp que nos ha arruixat;
pero ncara farem ranxo
i podrem fer arrossejat'.

(Venancio Ayza, 1959)

RECEPTE 4 persones:

- 1kg de peix variat
- ¼ kg sepia
- 4 patates y 4 cebes mitjanes
- 100 g. tomata
- 2 dents d'all
- Oli, safr, sal, pimentó
- 1 ½ aigua,
- ½ kg arròs

ALL I OLI

Machacar en el mortero de 2 a 4 dientes de ajo con un poco de sal.

Con el mortero entre las piernas, sujetándolo bien, empezar a echar un chorrillo de aceite con una mano mientras que con la otra se le va dando vueltas a la mezcla con la mano del mortero, siempre en el mismo sentido hasta que adquiere consistencia y se tiene la cantidad deseada.

Calentar en una cassola oli, fregir les cebes y les patates per a que es dauren, afegir pimento-mitja culleradeta- i el aigua, posar sal -poquet-, coure durant uns 30 minuts, posar el peix y rebaixar el foc durant uns 10 minuts, retirar-lo del foc y mantenir tapat.

En la paella fregir la sepia, els alls i la tomata; afegir pimento, caldo i safrà, quan comença a bollir, tirar l'arròs a foc viu -uns 10 minuts- i després rebaixat -uns 8 minuts-. Deixar reposa uns minuts y servir con all i oli.

Ama de casa vinarossenca

In memoriam de Juan Florencio Giner Miralles (11 d'abril de 1959 - 4 de desembre de 2001)

PROJECTES DE FUTUR

perque fa vint anys que tenim vint anys

Enguany complim 40 anys, el moment de la maduresa per a les persones i el moment que per a la llei de patrimoni valencià, la nostra entitat té un pes històric important, tant que ens obliga (com si no ho fessem ja) a guardar tota la nostra producció documental i intel·lectual.

I complim anys fent el que més ens agrada i per això, des de la nostra tribuna que és Fonoll, les volem compartir amb tots vostès. Aquí els deixem les accions que hem encetat enguany i que tindran continuïtat en el pròxim exercici:

- Hem presentar la primera part de la digitalització del Setmanari Vinaròs, un treball que ha sigut possible gràcies a la col·laboració de l'Ajuntament de Vinaròs i al conveni signat amb la Universitat Jaume I. Tenim previst seguir digitalitzant Diariets i posant-los a l'abast de tots, a través de una eina divulgativa tan interessant com és el Repositori de la UJI.

- Seguim digitalitzant també els fons de les col·leccions de fotografies antigues de Vinaròs, **que ja és poden consultar** i que estem segurs seran entranyables per a molts.

- El passat estiu vam tindre una nova campanya d'excavacions al poblat íber del Puig de la Misericòrdia. Com ja saben, s'ha donat un pas importantíssim retirant la creu del lloc que ocupava, per tal d'accedir més fàcilment a les restes i seguir coneixent així el vestigis dels primers pobladors de Vinaròs.

- Hem seguit donant a conèixer personatges cabdals de Vinaròs i aspectes únics de la nostra ciutat a través de les publicacions de la Biblioteca Mare Nostrum i hem divulgat aspectes històrics i culturals través de la revista Fonoll. Fomentar la investigació respecte a la història i altres camps científics de Vinaròs és una de les nostres principals tasques, com ho demostra l'atorgament del premi d'Investigació Històrica Borràs Jarque al projecte d'investigació presentat per Alfredo Gómez i que també es convocarà este any 2015.

- Aproparem la història del nostre poble als més menuts perquè estem convençuts que només fent partíceps els xiquets de la nostra història, podrem fer que valoren els nostres orígens i facen perdurar-los en el temps. Per això, publicarem una unitat didàctica per a què escoles i pares compartisquen amb els seus fills el coneixement sobre Vinaròs. Ens mantindrem per sempre fidels a este poble i el primer pas per estimar a la nostra cultura, és conèixer la nostra identitat com a poble i això només pot fer utilitzan i coneixen, el valencià la nostra pròpia llengua, la nostra història col·lectiva, i preservant el nostre patrimoni cultural. Perquè el patrimoni cultural és la nostra intrasferible i tangible història viva, la nostra identitat que ens definix com a poble, com a col·lectiu, no entreteniment per a ociosos o jubilats, ni tampoc pot ser tan sols una arma "arrojadiza" de certs partits o grups de pressió, usada en moments circumstancials per a engatusar incauts amants de la ira o de l'estèril soroll i

algarassa.

El respecte pel patrimoni cultural dels vinarocenses, que de vegades els representants institucionals han confós com propi, no perteneix a les institucions que en definitiva han d'actuar com a simples administradors d'uns singulars béns que són i seran propietat exclusiva de la generacions presents i futures

- Continuarem aportant materials i donant a conèixer les nostres accions a través de la nostra pàgina web, que cada dia té més vídeos, fotografies i articles i que aconseguix una repercusió impensable si no siguéssim pel poder de les noves tecnologies, arribant a internautes de 40 països. Donarem continuïtat a la difusió de tot el que fem perquè pensem que el que no es comunica, no passa.

- I seguirem, com no, estan pendents de què les institucions vetllen pel nostre patrimoni. Amb les portes obertes per a aquells que vulguen cedir-nos materials relacionats amb Vinaròs i a col·laborar per a promocionar, conservar i cuidar el patrimoni de la nostra ciutat.

I, perquè si no siguéssim reivindicatius no seriem Amics de Vinaròs, continuarem trucant a totes les portes perquè:

- Demanem un nou museu i una nova seu social. Ja ho han pogut vore al vídeo. I fem una proposta a l'Ajuntament: que aquest museu i la seu social puguen anar de la mà en la programació d'actes i accions conjuntes.

- Demanem que comencen les excavacions en les restes aparegudes de les antigues muralles, per posar en valor així les poques restes medievals que queden a la nostra ciutat.

- Demanem la recuperació de la Casa Ayguals, a la manera com l'Ajuntament està portant a terme la restauració d'un altre immoble d'importància cabdal: la Casa de la Vila. Si parlem de recuperació del nostre patrimoni arquitectònic, hem de reconèixer aquí la gran feina que s'ha dut a terme enguany, en l'exposició Pulchra Magistri de La Llum de les Imatges, que ha retornat l'esplendor a la nostra església Arxiprestal i ha ajuda a difondre peces artístiques valuosíssimes com els quadres del nostre estimat Gabriel Puig Roda. Ha sigut un esdeveniment cultural extraordinari i hem d'estar orgullosos d'haverlo albergat al nostre poble.

- I demanem la signatura d'un conveni de col·laboració amb les institucions corresponents per a seguir desenvolupant les excavacions en el poblat íber del Puig de la Misericòrdia.

Demanem seguir contant en tots i cadascun dels nostres socis i estar presents i ser partíceps de la creació d'una consciència col·lectiva, això pensem que és el més important, que ens permetisca -des de la nostra entitat i des de les institucions- arrelar el pensament que la preservació del nostre patrimoni, material i immaterial és fonamental. En això ens trobaran sempre a Amics de Vinaròs.

FES-TE SOCI. NO HO DEIXES PER DEMÀ

Inmersos en aquesta crisi que sufrim tots, no ens queda mes remei que fer una profunda reflexió sobre les possibilitats de finançament de L'Associació Cultural Amics de Vinaròs.

Va ser un del temes clau tractats a la assemblea general, sobre el qual va haver-hi diverses intervencions i aportacions interessants que han estat la base del procés de deliberació i d'accions que emprenem sobre aquesta qüestió.

El punt que es va considerar i que considerem prioritari va ser la implicació de tothom per tal d'aconseguir ampliar la base social que com tot hom sap avui es de 352 socis, perquè en un moment com el que estem vivint, en què totes les administracions han d'ajustar els pressupostos d'una manera rigorosa, els projectes, activitats i publicacions que tirem en davant desde L'Associació no poden dependre quasi bé en exclusiva de les subvencions.

Hem nomenat un responsable que ha fet una comissió per dinamitzar el creixement de la massa social. I han sortit algunes propostes que quan la Junta les considere i aprobe les engegarem i portarem a la pràctica.

Perquè si ens agrada i aprobevem l'activitat cultural que fa l'Associació per les nostres coses, si ens agraden els serveis culturals que ens ofereix, si consideren que son adequats i vàlids per als nostres interessos, si fins i tot pot ser col·laborem en l'elaboració d'algun dels seus projectes, no es lògic fer l'esforç de participar-hi també com a membres associats? Per això des d'aquí volem fer una crida a persones i entitats interessades en les activitats i projectes de L'Associació, per tal d'aconseguir el grau d'implicació necessari que faci possible de continuar endavant. I fer-se soci de L'Associació Cultural Amics de Vinaròs no és solament important per l'aportació econòmica que comporta, que també, sinó perquè això ens fa sentir que som part d'aquest projecte cultural comú del nostre poble, i així el sentirem mes nostre i l'estimarem.

Per agrair la vostra col·laboració us regalarem els numeros de la col·lecció Mare Nostrum i de la revista Fonoll. A més fem sortides culturals, exposicions i presentacions de llibres.

NOM

Direcció:

Població C.P. Pais:

Teléfono C. Electrónico

Cuota anual de 36 € en dos rebuts juny i gener domiciliats al compte corrent:

Entitat Oficina Número de Compte

Titular

Vinaròs, de de 201

contento con tu Banco.

Con un **Consultor** que te conoce,
planifica tus ahorros a medida
y se desplaza dónde le necesitas,
tú también estarás contento con tu Banco.

Para más información contactar con

*Consultor de Banca Personal de Banco Mediolanum (Valencia)
Bretón de los Herreros, nº5, T. 963 534 400*

*Ricardo Martinell Rabasa 615 645 712 ricardo.martinell@bancomediolanum.es
Manuel Casanova Llorens 639 687 577 manuel.casanova@bancomediolanum.es*

 **BANCO
MEDIOLANUM**
MEDIOLANUM BANKING GROUP

Un Banco Mejor